

I hvilken grad er dyrs liv og helse strafferettlig vernet?

Kandidatnummer: 564
Leveringsfrist: 25.04.2008

Til sammen 17998 ord

24.04.2008

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	1
1.1		1
1.2	Rettskildebildet	2
1.2.1	Dyrevernloven	2
1.2.2	Forslag til ny dyrevelferdslov	3
1.2.3	Viltloven	4
1.2.4	Matloven	4
1.2.5	Straffeloven	5
2	<u>DYREVERNLOVEN</u>	5
2.1	Innledning	5
2.1.1	Lovens virkeområde	5
2.1.2	Dyrs rett til liv	6
2.1.3	Dyrs rett til helse	7
2.2	Dyrevernlovens straffebestemmelse	7
2.2.1	Straffebudet i § 31	8
2.2.2	Rettspraksis	10
2.3	Fradømmelse av retten til å ha med dyr å gjøre	14
2.3.1	Begrunnelse for videre behandling av § 32	14
2.3.2	Bakgrunnen for bestemmelsen	15
2.3.3	Vilkår	15
2.3.4	Hva dommen kan gå ut på	17
2.3.5	Hva det kan legges vekt på ved avgjørelsen	17
2.4	Tilsynsmyndighet	19
2.4.1	Inspeksjon, veiledning og vedtak	20
2.5	§ 2, Rettslig standard i dyrevernloven	21

2.5.1	Handlinger og unnlatelser	22
2.5.2	Bestemmelsens dynamiske karakter	22
2.5.3	”Faras vel med”	23
2.5.4	”Instinkt og naturlig trong hjå dyret”	23
2.5.5	”.. så dei ikkje kjem i fåre for..”	24
2.5.6	”.. lida i utrensmål..”	25
2.5.7	Vurdering	27
2.6	Øvrige bestemmelser i loven	29
2.6.1	§ 4 Tilhaldsrom	29
2.6.2	§ 5, Avl	30
2.6.3	§ 5a, Tilsyn og stell	31
2.6.4	§ 6, Plikt til å hjelpe	34
2.6.5	§ 8, Forbud mot visse måtar å fara fram mot dyr på	35
2.6.6	§ 9, Avliving	36
2.6.7	Kapittel 2. Særlige bestemmelser om husdyr og tamrein	39
3	<u>FORSLAG TIL NY DYREVELFERDSLOV</u>	41
3.1	Bakgrunn for lovforslaget	41
3.2	Viktige prinsipper	41
3.3	Viktige nye bestemmelser	41
3.3.1	Varslingsplikt	41
3.3.2	Strafferettslig vern mot vold og overgrep	42
3.3.3	Vedtakhjæmmel om fremtidig hold av eller annen bruk av dyr, tillegges Mattilsynet	44
3.3.4	Forbud mot avliving som underholdning	46
3.3.5	Retten på kompetente dyreholdere m.m.	46
3.3.6	Presisering av retten på beskyttelse mot rovviltfare	47
4	<u>STRAFFELOVEN</u>	47
4.1	Skadeverk på annenmanns eiendom	47
4.1.1	Definisjon av skadeverk	48
4.1.2	Straff	49

4.2	Forbud mot dyrepornografi	51
5	<u>VILTLOVEN</u>	51
5.1	Innledning	51
5.1.1	Lovens virkeområde	51
5.2	Viltlovens straffebestemmelse	52
5.3	Fredningsprinsippet	53
5.4	Felling av vilt til forsvar av person eller bufe og tamrein	55
5.4.1	Felling av vilt til forsvar av person	55
5.4.2	Felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein	56
5.5	Human jakt	60
6	<u>MATLOVEN</u>	61
6.1	§ 19, Dyrehelse	62
6.1.1	Aktsomhetskrav for å hindre spredning av smittsomme sykdommer	62
6.1.2	Forbud mot flytting av dyr m.v. ved mistanke om smittsom dyresykdom	62
6.1.3	Hjemmel til å gi forskrifter for å forebygge, overvåke og bekjempe sykdom	63
6.2	§ 20, næringsmidler og dyrevelferd	64
6.3	Straff	65
7	<u>SAMLET DRØFTELSE</u>	66
7.1	Dyrs vern ved motstridende interesser	66
7.2	Svakt rettslig vern eller dårlig håndhevelse?	67
7.3	Matloven	68
8	<u>LITTERATURLISTE</u>	69

8.1	Lovgivning	69
8.1.1	Norske lover	69
8.1.2	Utenlandske lover	69
8.1.3	EU-direktiver og forordninger	69
8.1.4	Traktater	70
8.1.5	Forskrifter	70
8.2	Forarbeider	70
8.2.1	Odelstingsproposisjoner	70
8.2.2	Innstillinger til Odelstinget	71
8.2.3	Stortingsdokumenter	71
8.2.4	Høringsnotat	71
8.3	Dommer	72
8.3.1	Norsk Retstidende	72
8.3.2	Rettenns gang	73
8.4	Bøker	73

1 Innledning

1.1

I denne oppgaven vil jeg undersøke i hvilken grad dyrs liv og helse er strafferettslig vernet. Av hensyn til oppgavens omfang er den avgrenset til å gjelde dyrevernloven,¹ viltloven², matloven³ og straffelovens⁴ bestemmelser om skadeverk. Hovedvekten legges på dyrevernloven. Jeg tar først og fremst sikte på en gjennomgang av gjeldende rett. I gjennomgangen av denne har det i noen sammenhenger vært naturlig å trekke inn hvordan bestemmelsene håndheves. Det foretas i tillegg en de lege ferenda drøftelse av dyrevernlovens strafferamme og straffutmålingspraksis. For oversiktens skyld behandles også noen av dyrevernlovens øvrige virkemidler som rettighetstap og tilsynsordningen, som ligger nær oppgavens tema. Ettersom ny dyrevelferdslov har vært på høring, vil denne også omtales.

Med begrepet liv legges det til grunn dyrs rett til å leve, d.v.s. rett til liv og beskyttelse mot å bli drept. I begrepet helse ligger både fysisk og psykisk helse. Prinsipielt er dyrs rett på god eller akseptabel behandling, og beskyttelse mot vanrøkt (mishandling), av stor betydning for dyrs helse. Helse inngår i begrepet dyrevelferd, som er et videre begrep, jfr dyrevelferdsmeldingen.⁵ I denne oppgaven tolkes begrepet helse vidt, slik at f.eks. kortvarig stress, samt alle former for skade omfattes.

¹ Dyrevernloven av 20.desember 1974 nr.73

² Viltloven av 29.mai 1981 nr.38

³ Matloven av 19.desember 2003 nr.124

⁴ Straffeloven av 22.mai 1902 nr.10

⁵ St.meld.nr.12 (2002-2003)

Dyrevernloven verner ikke dyrs liv, men beskytter dyrs helse ved å sette rammer for hvordan dyr kan og ikke kan behandles. Enkelte former for dyreplageri er forbudt, mens visse former tillates ut i fra hensynet til tradisjoner, estetikk osv. Samtidig er straffeforfølgelsen og straffutmålingen for mishandling av dyr lav. Annet regelverk kan gi dyr et indirekte vern.

Dyr er underlagt eiendomsrett og kan i norsk rett anses å ha status på linje med ”ting”. De kan bl.a. avlives eller selges dersom eieren ønsker det. Utover de minimumsstandarder dyrevernloven setter, er kvaliteten på dyreholdet opp til dyrets eier.

Dyrevernloven legger til grunn at dyr er sansende vesener, mens de etter straffeloven regnes som løseobjekter. Et mål med den nye dyrevelferdsloven er å presisere dyrs status og rettigheter.⁶ I EU har dyrene siden 1986 hatt status som følede vesener.⁷

1.2 Rettskildebildet

1.2.1 Dyrevernloven

Den sentrale loven på rettsområdet er dyrevernloven. Lovens formål fremgår av den generelle bestemmelse i § 2, som bestemmer at dyr skal behandles godt, og ikke utsettes for fare for unødige lidelser. Ut fra en naturlig forståelse av ordlyden ligger det i dette et vern av dyrs helse, men ikke vern av liv. Paragraf 2 gir referanserammen for de spesielle bestemmelser i loven. Man kunne klart seg med denne bestemmelsen alene, men når man skal forholde seg til loven i praksis er det nødvendig med mer spesifikke regler.⁸ Overtredelse av loven er straffebelagt, og man kan også miste retten til å ha med dyr å gjøre.

⁶ Høringsutkast til ny dyrevelferdslov s.19

⁷ EU, Protocol on animal welfare, tillegg til The treaty of Amsterdam, 1999

⁸ Frøslie 1997, s.19

De viktigste forarbeidene til dyrevernavloven er Ot.prp.nr.27 (1973-1974), Innst. O nr.3 (1974-1975), samt forarbeidene til endringslovene, herunder Ot.prp.nr.68 (1999-2000).

Gjennom EØS-avtalen er Norge forpliktet til å gjennomføre EØS-regelverket på dyrevernavrådet.⁹ Videre har Norge som medlemmer av Europarådet ratifisert en del konvensjoner om dyrevelferd som også medfører forpliktelser.¹⁰ Presumsjonsprinsippet gjelder her som ellers, det vil si at det er en presumsjon for at norsk rett er i samsvar med våre folkerettslige forpliktelser.

Det er en del Høyesterettspraksis om overtredelser av dyrevernavloven. De fleste dommene dreier seg om vanstell av særlig graverende karakter.

Det er lite juridisk teori på området utover Dyrevernavloven med kommentarer av Arne Frøslie.

1.2.2 Forslag til ny dyrevelferdslov

Forslag til ny dyrevelferdslov har vært på høring, med høringsfrist til 18.februar 2008. Det foreslås der at lovens formål skal være å fremme dyrevelferd og respekt for dyr.¹¹

Forslaget inneholder en del nye bestemmelser som vil være med å forbedre dyrs strafferettslige vern. Foruten høringsforslaget, er stortingsmelding nr.12 (2002-2003) et viktig dokument.

⁹ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.145

¹⁰ i.c.

¹¹ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov s.16

1.2.3 Viltloven

Viltloven gir beskyttelse til viltlevende dyr. En viktig forskjell sammenlignet med dyrevernavloven er at viltet er fredet, og kan dermed ikke avlives, med mindre annet følger av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven.

Lovens formål er todelt, og skal både ivareta dyrene for deres egen skyld, og samtidig menneskelige interesser i viltforvaltningen, så som friluftsliv. Viltloven vil derfor, og fordi det er en sektorlov, ikke bli behandlet like inngående som dyrevernavloven.

De viktigste forarbeidene er Ot.prp.nr.9 (1980-1981), Ot.prp.nr.54 (1992-1993) og Ot.prp.nr.37 (1999-2000).

Videre gjelder Bern-konvensjonen¹² som Norge ratifiserte i 1985. Viltlovgivningen er blitt endret for å komme i samsvar med våre internasjonale forpliktelser.

Det er noe rettspraksis på området, herunder en del saker om ulovlig felling av rovvilt, samt ulovlig jakt.

Det er lite juridisk litteratur på området.

1.2.4 Matloven

Matloven med tilhørende forskrifter beskytter dyrs helse, blant annet ved regler som skal forebygge dyresykdommer og regler om håndtering ved utbrudd. I motsetning til dyrevernavloven er det hensynet til menneskene (økonomi, trygg mat) som er hovedhensynet bak reglene, og ikke hensynet til dyrene for deres egen skyld. Denne loven behandles derfor mindre inngående.

Viktige forarbeider er Ot.prp.nr.100 (2002-2003)

¹² Bern-konvensjonen av 19.september 1979

1.2.5 Straffeloven

Dyr er ikke omfattet av de materielle bestemmelsene i straffeloven. Dersom det gjøres skade på dyr, er det reglene om skadeverk i straffeloven §§ 291 og 292 som kommer til anvendelse. Dyr har således bare en indirekte beskyttelse gjennom straffeloven.

2 Dyrevernavloven

2.1 Innledning

Gjeldende dyrevernavlov skriver seg fra 1974. Siden den gang har det vært mange endringer innen dyreholdet, ikke minst i våre holdninger og vårt syn på dyr.¹³ Kunnskap om dyr og dyrs atferd har også øket betraktelig.¹⁴

Loven består dels av bestemmelser som krever skjønnsmessige vurderinger, og dels av meget konkrete bestemmelser som gir uttrykkelige forbud.

2.1.1 Lovens virkeområde

Loven gjelder for pattedyr, fugler, padde, frosk, salamander, krypdyr, fisk og krepsdyr, jfr lovens § 1.

Opplistingen er nok ment å være uttømmende. Det skal mye til for at reelle hensyn på selvstendig grunnlag kan slå gjennom overfor en klar ordlyd.¹⁵ Samtidig har Høyesterett i

¹³ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov s.4

¹⁴ i.c.

¹⁵ Jfr Rt.1979 s.1079

Rt.1997 s.1341, ved bruk av reelle hensyn og analogi, tolket begrepet bufe til å omfatte fjørfe. Dommen omtales nærmere nedenfor.

Virvelløse dyr som insekter og bløtdyr omfattes ikke av loven. Dette selv om disse i forarbeidene ble funnet å helt klart bli utsatt for lidelser ved blant annet bruk av fluepapir, fiske med levende mark og så videre. Disse forhold ble funnet lite hensiktsmessig å kriminalisere.¹⁶

2.1.2 Dyrs rett til liv

Dyrevernloven inneholder ingen regler som verner dyrs rett til å leve. Ut fra ordlyden i § 2 om at dyr skal behandles godt ”slik at” de ikke påføres fare for unødig lidelse, er det behandlingen av dyr som reguleres. Uten denne koblingen ”slik at”, kunne man argumentert for at dyr ikke behandles godt ved at man tar fra dem livet. På grunn av ordlyden og praktiseringen av bestemmelsen, er det imidlertid kun rettskildefaktoren reelle hensyn som kan tale for en utvidende tolkning. Dyrs interesse i å leve, ethvert dyr vil kjempe for livet sitt, og hensynet til dyrs status og egenverdi, taler for en slik utvidende tolkning. Høyesterett har imidlertid slått fast at adgangen til utvidende tolkning er snever når ordlyden er klar og den bare er basert på reelle hensyn.¹⁷

For eide dyr er det således opp til dyreeier å bestemme om dyret skal leve eller ikke. Eneste begrensningen er at avlivingen må skje innen lovens rammer, det vil si at dyret ikke må påføres fare for å lide unødig.

Å ta sitt eget dyrs liv er dermed ikke straffbart. Også ved avliving av fredet vilt, eierløse dyr eller andres dyr er det fare for lidelse som er dyrevernlovens fokus. Klarer man å drepe en fredet fugl momentant og uten fare for lidelse, vil ikke dyrevernloven være overtrådt. Saken kan stille seg annerledes om avlivingen påfører andre dyr lidelse, f.eks. avkom som ikke klarer seg godt uten mordyr.

¹⁶ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.29

¹⁷ Jfr ovenfor, og Rt.1982 s.745

Dyrevernloven harmonerer på dette området med Europeisk rettstradisjon. Tyskland og Østerrike har imidlertid ved senere revisjoner av sine dyrevernlover innført et prinsipielt vern av dyrs liv, bl.a. ved å kreve en fornuftig grunn for avliving.¹⁸ Tyskland har tatt hensynet til dyrs liv inn i formålsbestemmelsen.

I ny dyrevelferdslov foreslås det et forbud mot avliving av dyr for underholdningens skyld. Bakgrunnen er at slik avliving ofte vil virke støtende, og i strid med formålet med loven som er å fremme respekt for dyr.¹⁹

2.1.3 Dyrs rett til helse

Dyrevernloven inneholder en rekke bestemmelser som skal sikre dyrenes velferd. Helse er sentralt for dyrs velferd.

Den rettslige standarden i § 2 gir dyr vern mot overgrep og unnlatelser som kan føre til at de står i fare for å lide (unødig). Sykdom og ulike mentale og fysiske belastninger vil ofte innebære fare for lidelse. Foruten § 2, er det i de påfølgende paragrafer gitt nærmere bestemmelser som har betydning for dyrs fysiske og psykiske helse. F.eks. vil egnet tilholdsrom være av stor betydning for hvor utsatt dyr vil være for sykdommer, og for deres trivsel.

2.2 Dyrevernlovens straffebestemmelse

Overtredelser av dyrevernloven er straffebelagt. Bestemmelsene i straffelovens alminnelige del får anvendelse på alle straffbare handlinger, jfr straffelovens § 1, og vil således gjelde ved overtredelser av dyrevernloven. De samme tolkningsprinsipper som gjelder innenfor

¹⁸ Tysk dyrevernlov av 24. juli 1972

¹⁹ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov, s.28.

straffeloven får anvendelse ved tolkningen her, f.eks. at man på strafferettens område skal være forsiktig med utvidende og analogisk tolkning av hensyn til legalitetsprinsippet.

2.2.1 Straffebudet i § 31

Straffebudet i dyrevernavloven er nedfelt i § 31. Den setter straff for den som bryter bestemmelser gitt i eller i medhold av loven. Brudd på forskrifter gitt med hjemmel i loven er således også straffbart.

Straffebudet rammer forsettlig og uaktsomme overtredelser av loven.

Når det gjelder aktsomhetskravet ble det i Rt.1980 s.1651 lagt vekt på hva en normalt kunne forvente av en normalt erfaren reineier. Ung alder og manglende erfaring tillegges som regel ikke vekt, jfr Rt.1991 s.2.

Tidligere ble brudd på loven ansett som forseelse. Dette harmonerte imidlertid dårlig med den alminnelige rettsoppfatning, og bestemmelsen ble derfor opphevet. Etter lovendring av 19.januar 2001 nr.6 blir brudd på loven ansett som forbrytelse.

2.2.1.1 Skille mellom alminnelige og grove brudd på loven

Bestemmelsen skiller mellom alminnelige og grove brudd på loven.

Strafferammen for alminnelige overtredelser av loven er bøter eller fengsel opptil 1 år.

Denne ble øket fra 6 måneder ved nevnte endring i dyrevernavloven i 2001. Bakgrunnen for endringen var at brudd på loven kunne være av ganske forskjellig karakter og alvorlighetsgrad, fra små forseelser til grove mishandlingstilfeller. Domstolene hadde også vist seg tilbakeholdne mot å legge seg på den øvre del av strafferammen, selv for de groveste overtredelser av loven.²⁰ Brudd på dyrevernavloven ble straffet mildt, og dette stred

²⁰ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.16

mot den alminnelige rettsoppfatning. Samtidig ville en økning i strafferammen, etter departementets mening, ha en allmennpreventiv virkning.

Dersom bruddet er grovt, kan straffen settes til bøter eller fengsel i opptil 3 år. Dette gir domstolene en større mulighet til å differensiere straffen ut fra alvorlighetsgrad.²¹

Ved avgjørelsen av om et lovbrudd er grovt, skal det blant annet legges vekt på de konsekvenser lovbruddet har fått, så som omfanget av den smerte og skade som er påført. Videre om lovbruddet har pågått over tid, gjentatt seg eller har medført død for dyret. Det skal særlig legges vekt på om lovbruddet er gjort med vilje på særlig smertelig måte, eller om lidelsen var tilsiktet.²²

Foreldelsesfristen for brudd på loven er 2 år, dersom bruddet er grovt er foreldelsesfristen 5 år, jfr straffeloven § 67 første ledd.

2.2.1.2 Forsøk og medvirkning

Tidligere satte bestemmelsen uttrykkelig straff for forsøk og medvirkning, men dette ble fjernet ved lovendring i 2001. Forsøk var nevnt i lovteksten ettersom brudd på loven ble betraktet som forseelse, og forsøk på forseelse ikke er straffbart, jfr straffeloven § 49 annet ledd. I forbindelse med endringen ble det uttalt at straff for forsøk og medvirkning ville følge direkte av straffelovens bestemmelser.²³ Det er altså forutsatt at § 31 også skal ramme medvirkning.

Spørsmålet om medvirkning rammes av bestemmelsen var oppe i Rt. 2007 s.496. A var i underrettene dømt for medvirkning til brudd på dyrevernloven. I anken til Høyesterett ble det gjort gjeldende at § 31 ikke rammer medvirkning, og dette var retten enig i.

²¹ i.c.

²² Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.25

²³ ibid s.16

Førstvoterende henviser til forarbeidene, og uttaler at departementets forutsetning om at straffbarhet følger direkte av straffelovens bestemmelser åpenbart beror på en misforståelse. Det var ikke grunnlag for å tolke bestemmelsen utvidende på dette punkt. Domfellelsen av A bygde derfor på en uriktig lovforståelse.

Straffeloven inneholder ingen generell regel om medvirking. Der medvirking ikke uttrykkelig er nevnt vil det måtte bero på en tolkning av det enkelte straffebud om medvirking også rammes. Det er muligens det er dette Høyesterett la til grunn da de fant at medvirking ikke omfattes av bestemmelsen.

Forsøk på brudd på dyrevernavloven er imidlertid straffbart, jfr straffeloven § 49, jfr § 1. Men det er bare det forsettlige forsøk som er straffbart.

2.2.2 Rettspraksis

Domstolene har vært tilbakeholdne med å idømme strenge straffer for brudd på dyrevernavloven. Det er i all hovedsak blitt idømt betinget fengsel, bot eller en kombinasjon av disse. I Rt.1991 s.2 ble for eksempel to brødre hver idømt 21 dager betinget fengsel og en ubetinget bot på kr 3000.

Selv for grove brudd på loven er det ofte ikke idømt ubetinget fengsel. Det tas også hensyn til om det idømmes rettighetstap etter § 32, slik at dersom rettighetstap idømmes blir det gjerne reagert med betinget fengsel.

De saker som er prøvd for domstolene har gjerne vært forbundet med alvorlige personlige problemer, noe som kan være relevant å ta hensyn til ved straffutmålingen. Ut fra de hensyn dyrevernavloven skal ivareta kan det imidlertid ikke være riktig at personlige forhold skal virke unnskyldelig ved mange alvorlige overtredelser av loven, og gi grunnlag for lavere straffer generelt. Det er da også dommer som ikke tillegger sosiale problemer avgjørende vekt, jfr f.eks. Rt.1991 s.360. (jfr nedenfor)

I Rt.1994 s.1272 drøfter Høyesterett egen straffutmålingspraksis. Saken gjaldt vanstell av 60-81 hunder og 14 katter, og besto blant annet i meget mørke oppholdsrom, manglende rengjøring og minimal mosjon. Flertallet uttalte at det i dyremishandlingssaker ofte, også i grove tilfeller, har vært reagert med betinget fengsel, men la til at det ikke finnes høyesterettspraksis som tilsier at ubetinget fengsel bare kan anvendes i helt ekstreme tilfeller. Etter flertallets mening stod man overfor en så graverende mishandling av et stort antall dyr, at det burde reageres med rettighetstap etter dyrevernavloven § 32 og ubetinget fengselsstraff. Men Høyesterett vek tilbake for å idømme rettighetstap, ettersom domfelte med myndighetenes aksept hadde fått etablere hundehold på nytt sted.

Videre har Høyesterett i Rt.1994 s.1274 lagt til grunn at økonomiske hensyn ikke får gjennomslag i forhold til kravet om forsvarlig fôring av dyr. Saken gjaldt overtredelse av dyrevernavloven § 2, jfr § 5 nr.1-4. Domfelte hevdet forgjeves at det måtte være et formildende moment at han verken hadde fôr eller økonomisk mulighet for å kjøpe fôr. Dette kunne imidlertid i følge retten ikke vektlegges i særlig grad. Man kan ikke la dyr lide selv om fôr ikke lar seg skaffe, i verste fall får man hindre dette gjennom slakting.

Vektlegging av økonomi kan også ses som straffskjerpene. At tiltalte ikke ser seg råd til å skaffe nytt varmeelement til silo for å kunne gi fôr som tilfredsstillor lovens krav, jfr Rt.1991 s.2, eller ikke ser seg råd til å skaffe veterinærhjelp, jfr Rt.1989 s.788, er straffskjerpene momenter.

2.2.2.1 Valget mellom betinget og ubetinget fengsel

Ved valget mellom betinget og ubetinget fengsel legges det vekt på hvor grovt bruddet er. Skjerpene momenter er om det er grove og forsettlige overtredelser, hvor lenge bruddet har pågått og om vedkommende har fått henvendelser fra offentlige myndigheter uten at dette har ført til forbedring, jfr Rt.1994 s.1272.

I Rt.1993 s.1380 ble en 47-årig mann idømt ubetinget fengsel. Han hadde problemer med å få avsatt den siste valpen i ett kull. For å få utbetalt forsikring forsøkte han å ta livet av hunden ved bruk av rottegift. Hunden ble over 3-4 dager foret med en blanding bestående av rottegift og hundefor. Sønnen oppdaget hva som pågikk og avlivet hunden, som var sterkt forkommen, for å få slutt på dens lidelser. Høyesterett anså domfeltes forhold som usedvanlig grov og hensynsløs atferd overfor dyr. Domfelte opptrådte målbevisst over et tidsrom over flere dager, med økonomisk vinning for øye. Etter en så alvorlig overtredelse av dyrevernavloven måtte det reageres med ubetinget fengselsstraff.

I Rt.1991 s.360 ble det også idømt ubetinget fengsel. Domfelte hadde over en periode på 3 måneder vanrøktet hele sin besetning av storfe ved at han lot dyrene sulte og tørste til døde. Hans sosiale problemer kunne ikke begrunne en betinget straffereaksjon. Etter høyesteretts mening dreide det seg om en så graverende overtredelse av dyrevernavlovens bestemmelser at det måtte reageres med ubetinget fengselsstraff. Domfelte var også fradømt blant annet retten til å eie dyr for et tidsrom på 10 år.

2.2.2.2 Fengsel når det også idømmes rettighetstap

Ved vurderingen av om det skal ilegges betinget eller ubetinget fengsel tas det også hensyn til om det idømmes rettighetstap etter § 32. Reaksjonen vurderes gjerne samlet. I Rt.1990 s.974 var rettighetstapet særlig følbart, og det ble derfor gitt betinget fengsel. Domfelte som var griserøkter og hadde sitt levebrød knyttet til oppdrettsnæringen, ble for alltid fradømt retten til å holde dyr.

Også i Rt.1994 s.1274, som gjaldt vanstell av sauer og gjess, uttales det av mindretallet at det skal meget til før overtredelse av dyrevernavloven medfører ubetinget fengselsstraff når det også reageres med rettighetstap. Mindretallet fant at rettighetstapet var en meget følbart og adekvat straffereaksjon, og fant ikke grunn til å reagere med ubetinget fengselsstraff. Flertallet fant det imidlertid riktig å reagere med både rettighetstap og ubetinget fengsel overfor den dyremishandling de sto overfor.

I Rt.1993 s.1380 ble domfelte idømt ubetinget fengsel og rettighetstap. Domfelte bedrev hundeoppdrett på hobbybasis, og rettighetstapet gjaldt bare 5 år. Den skiller seg derfor vesentlig fra avgjørelsen fra 1990.

2.2.2.3 Vurdering av strafferammen

Ut fra hensynet til at dyrevernloven skal beskytte en svak gruppe, nemlig dyr, mot lidelse, er strafferammen for brudd på loven for så vidt lav. Sammenlignet med strafferammen for grovt skadeverk på 6 år, kommer dette tydelig frem. Materielle gjenstander og goder er således bedre strafferettslig beskyttet en dyrs helse og liv. Dette innebærer samtidig at den tinglige verdi dyr representerer er bedre strafferettslig vernet enn dyrets helse og liv.

Ut fra straffens preventive funksjon kunne det være ønskelig med en økning av strafferammen. Dette støttes av domsavsigelser i Høyesterett, (jfr nedenfor om ulovlig felling av vilt), som anfører behovet for streng straffereaksjon i saker hvor oppdagelsesrisikoen er liten. Mange dyr lever ”skjult”, ikke minst i private hjem, og kan påføres lidelser uten at noen kjenner til det eller varsler tilsynet. Høyere strafferamme vil kanskje bidra til økt respekt for dyr, og høyne dyrs status. Økt status vil kunne bidra til færre overgrep, og påvirke tilsynsmyndighetens og politiets prioriteringer. En del dyretragedier skjer imidlertid med bakgrunn i sosiale og/eller psykiske problemer. For disse vil kanskje ikke en økning av strafferammen ha noen allmennpreventiv virkning. Slik at en høyning av strafferammen nok bør følges av en varslingsplikt, som kan medføre at tilsynsmyndighet og politi kan gripe inn i flere saker, og på et tidligere tidspunkt.

Problemet ligger imidlertid først og fremst ved straffutmålingen, som nærmest kan karakteriseres som respektløs.

Straffutmålingen for brudd på dyrevernloven er meget lav. Selv for svært grove brudd på loven, har domstolene ikke lagt seg på den øvre del av strafferammen. Som regel idømmes det mellom 21 og 90 dager fengsel, og ofte er straffen gjort betinget. Muligheten for å idømme inntil både 1 og 3 år blir ikke benyttet. Da strafferammen ble hevet i 2001, var et

av poengene at domstolene kunne differensiere straffen ut fra alvorlighetsgrad. Dette har rettspraksis til gode å gjøre. Det er kun idømt straff for ”alminnelige brudd”, dersom man vurderer dette ut fra strafferammen. Lovgiver har signalisert at grov dyremishandling skal straffes strengere, men dette blir ikke fulgt opp i rettspraksis.

Av hensyn til respekt for dyr og dyrs egenverdi bør straffutmålingen økes betraktelig. Dyr kan ikke kjempe sin egen kamp, og er derfor avhengig av at tilsynsmyndighet, politi og domstoler gjør det for dem.

At straffutmålingen er så lav som den er kan gi en uheldig signaleffekt; det er ikke så farlig å behandle dyr dårlig ettersom man knapt nok får straff.

2.3 Fradømmelse av retten til å ha med dyr å gjøre

Etter § 32 kan domstolene fradømme personer som på særlig grov måte eller som gjentatte ganger har brutt loven, retten til å ha med dyr å gjøre.

Avgjørelsen treffes gjerne i en straffesak, men er ikke å anse som straff i straffelovens forstand, jfr Rt.2003 s.1750. I Rt 1994 s.1272 la rettent til grunn at rettighetstap etter § 32 var å betrakte som straff dersom de subjektive vilkår for straff er til stede. Denne oppfatning ble imidlertid ikke tillagt avgjørende vekt da spørsmålet var oppe i Rt. 2003 s.1750.

Rettighetstap kan idømmes selv om de subjektive vilkår for straff ikke foreligger, jfr bestemmelsens første ledd.

2.3.1 Begrunnelse for videre behandling av § 32

Rettighetstap etter § 32 er ikke en straffereaksjon, og faller derfor i utgangspunktet utenfor oppgavens ordlyd. Jeg velger likevel å behandle bestemmelsen fordi den er et viktig

virkemiddel ved siden av straff, slik at det er naturlig å ta den med. Rettighetstap er også sentral i forbindelse med dyrs vern.

2.3.2 Bakgrunnen for bestemmelsen

Erfaringene man hadde gjort etter dyrevernavloven av 1935 viste at det var nødvendig med en bestemmelse om forbud mot dyrehold. Et forbud mot dyrehold var den eneste effektive måten å stoppe dyreplageri på, også i de tilfeller der det viste seg at straff ikke nyttet, det vil si for de personer som gjentatte ganger var straffet for dyreplageri.²⁴

Formålet med bestemmelsen er derfor å avverge videre dyrehold hvor personer har vist seg uskikket til å holde dyr, og således hindre at dyr i fremtiden blir utsatt for dårlig behandling.²⁵ Bestemmelsen er av stor betydning for å verne dyrene mot uforsvarlig behandling. Et problem er imidlertid at det i dag ikke finnes noen oversikt over disse personene, og ofte er ikke dommen kjent. En person som er fradømt retten til å ha med dyr å gjøre, kan derfor i dag faktisk eie eller ta seg arbeid med dyr.

2.3.3 Vilkår

Det er den som har brutt loven på en ”serleg grov” måte eller ”meir enn ein gong”, som kan idømmes rettighetstap etter § 32. Disse vilkår må foreligge enten hver for seg eller i fellesskap. Sistnevnte alternativ forutsetter ikke at tidligere overtredelse er konstatert ved straffedom, jfr Rt.1992 s.615. Her var tiltalte fradømt retten til å holde hunder for et tidsrom av 3 år. I anken til Høyesterett ble det hevdet at det ikke var adgang til rettighetstap etter alternativet ”meir enn ein gong”, når vedkommende ikke tidligere var straffedømt for overtredelse av dyrevernavloven. Flertallet var ikke enig i dette. Ordlyden ga ingen holdepunkter for en slik tolkning, og den hadde heller ikke tilstrekkelig støtte i praksis og forarbeidene. Da det ved lovendring 29. juni 1952 ble åpnet adgang til særskilt sak om

²⁴ Ot.prp.nr.3 for 1935, s.19

²⁵ Frøslie 1997, s.153

rettighetstap selv om vilkårene for straff ikke var til stede, kunne det ikke være noen forutsetning for bruk av gjentakelsesalternativet at tidligere overtredelser av dyrevernavloven var fastslått i straffedom. Rettighetstapet ble dermed opprettholdt.

2.3.3.1 Særlig grov måte

Dette alternativet har selvstendig betydning. Momenter av betydning her er om det er forsettlig overtredelser, hvor lenge mishandlingen har pågått, hvor omfattende mishandlingen er, om pålegg fra dyrevernavnemda ikke er etterkommet m.v., jfr rettspraksis.

2.3.3.2 "meir enn ein gong"

Det er ikke gitt at alternativet "meir enn ein gong" har så stor selvstendig betydning. Dersom personen gjentatte ganger har forbrutt seg på loven, vil lovbruddet lettere kunne sees på som særlig grovt. Det vil også gjøre det lettere å bevise at en person er uegnet til å ha med dyr å gjøre. I Rt.1983 s.1373 ble det for eksempel lagt til grunn at det ikke ville være mulig å endre domfeltes holdning til stell av dyr. Dyrevernavnemda hadde foretatt gjentatte inspeksjoner uten at dette hadde ført til en endring i hans oppfatning av eller behandling av dyr. Det dreide seg derfor ikke om situasjonsbetinget mishandling i enkelttilfelle, men varig vanstell av dyrene.

Det må i en samlet vurdering legges vekt på hva det tidligere lovbrudd bestod i, og om det ligger langt tilbake i tid, jfr Rt.1992 s.615. På den måten kan det som er konstatert ved tidligere befaringer foretatt av dyrevernavnemda, og de eventuelle advarsler som er gitt, få betydning ved vurderingen av hvor alvorlig forholdet er. I Rt.1992 s.615 hadde dyrevernavnemda ved to inspeksjoner avdekket at to hunder ble holdt i et loftsrom der det lå store mengder ekskrementer og urin. Domfelte hadde mottatt advarsel etter første inspeksjon, men forholdene var likedan ved den andre inspeksjonen. Hun ble idømt et rettighetstap på 3 år.

2.3.4 Hva dommen kan gå ut på

Avgjørelsen kan gå ut på at en for alltid eller i en begrenset periode, fradømmes retten til å eie, ha, bruke, handle med og slakte dyr, til å stelle dyr, eller retten til å drive jakt og fangst. Dommen kan gå ut på at tiltalte fradømmes alle rettighetene eller en eller flere av disse. Den kan også avgrenses til bare å gjelde enkelte dyreslag.

I Rt.1991 s.360 ble tiltalte for en periode på 10 år fradømt retten til å eie, ha, bruke, handle med, slakte og stelle dyr, unntatt hund. Domfelte vanrøktet over en periode på 3 måneder hele sin besetning av storfe ved at han lot dyrene sulte og tørste til døde. Selv om han visste at dyrene var i ferd med å krepere, unnlot han å foreta seg noe som helst for å hindre at dette skjedde.

I Rt.1983 s.1373 ble en saue- og geitebonde for alltid fradømt retten til husdyrhold. Dette var et særlig grovt tilfelle av vanrøkt av sau og geit. Tilholdsrommet var trekkfulle og hadde ikke vært rengjort på flere år. Sauene fikk ikke tilstrekkelig med fôr. Både sauer og geiter gikk ute i dyp snø i mange minusgrader vinterstid. Dyrevernemda avdekket blant annet døde sauer og geiter og dyr i oppløsning blant de levende, samt flere dyr med lidelser som domfelte ikke skaffet veterinær til. Retten bemerket at domfelte mente at det ikke var noe galt med hans dyrehold, og at en ikke kunne vente en endring i hans holdning til stell av dyr.

2.3.5 Hva det kan legges vekt på ved avgjørelsen

Rettspraksis legger til grunn at rettighetstap etter bestemmelsen er en særlig følbare reaksjon. Det har derfor ved avgjørelsen av om rettighetstap skal ilegges, og spesielt hvor lenge dette skal vare, i rettspraksis vært lagt vekt på vedkommendes sosiale og psykiske problemer. Det er videre lagt vekt på vedkommendes ervervsmuligheter.

I denne forbindelse vurderer dommeren om hvorvidt tiltalte er varig uskikket til å ta hånd om dyr, eller om dette skyldes spesielle og situasjonsbetingede forhold. Dersom det har vært situasjonsbetinget vil rettighetstapet som regel bare ilegges for et bestemt tidsrom, da

en regner med at vedkommende for fremtiden vil drive forsvarlig og rettmessig dyrehold. I andre tilfelle viser gjentatte brudd og holdninger at vedkommende er varig uskikket til å holde dyr, jfr Rt.1983 s.1373, der Høyesterett la til grunn at en endring av domfeltes holdninger var utelukket.

I Rt.1975 s.1807 ble en 25 år gammel mann under dissens fradømt retten til å ha befatning med dyr i 10 år. Domfelte hadde verken måkt ut gjødsel, gitt tilstrekkelig med fôr eller vann. Etter hvert som dyrene døde unnlot han å fjerne kadavrene, som ble liggende blant de levende dyrene. Dette var etter rettens mening vanrøkt av rystende omfang og grovhetsgrad. Mindretallet la til grunn at rettighetstapet burde gjelde for alltid. En som viser slik uansvarlig holdning i forhold til sine husdyr, og som har en absolutt manglende forståelse for dyrs lidelser, bør ikke ha med dyr å gjøre. Videre ble det uttalt at domfeltes atferd ga grunn til å frykte for at dyr igjen kunne bli påført lidelser dersom domfelte har ansvar for dem i en situasjon som for ham fremstår som problemfylt. Flertallet la imidlertid til grunn at handlingene var begått under spesielle og vanskelige forhold, og at disse forhold bidro til at det gikk i stå for domfelte. Videre la de til grunn at handlemåten avvek fra det bilde en ut fra gode skussmål hadde fått av mannen. Det var derfor mer riktig å se handlingene som utslag av situasjonsbetingede forhold enn som utslag av varig uskikkethet til å ha med dyr å gjøre.

I Rt.1985 s.955 ble en 39-årig mann for et tidsrom av 10 år fradømt retten til å holde dyr. Han hadde i en periode på 3 uker unnlatt ethvert tilsyn med dyrene, med den følge at flere kuer og kalver døde på grunn av vanstell og utmagring. Høyesterett var enig i at det var nødvendig med rettighetstap etter § 32, men fant å begrense dette til 10 år. Det ble lagt vekt på at unnlattelsen hadde skjedd på en tid da domfelte var i sterk psykisk ubalanse under spesielle og vanskelige omstendigheter, som gav seg utslag i en psykisk blokkering. Det ble videre lagt vekt på at væremåten hans avvek fra det inntrykk man etter uttalelser fra veterinærhold ellers hadde fått av hans stell av dyr fra tidligere gårdsdrift. I denne dommen (som i dommen overfor) kan det virke som om Høyesterett legger til grunn at han igjen vil

bli skikket til å drive ordentlig. Også hensynet til domfeltes ervervsmuligheter tilsa etter Høyesteretts mening at han ikke for alltid burde fratras retten til dyrehold.

I Rt.1994 s.1274 ble rettighetstapet begrenset til 5 år, ettersom det neppe var mulig å livnære seg av det aktuelle gårdsbruket uten gjennom dyrehold. Ut fra det øvrige domsmaterialet antas at Høyesterett har tro på at vedkommende kan drive forsvarlig dyrehold etter 5 år.

I Rt.1990 s.974 ble derimot en griserøkter for alltid fradømt retten til å eie, ha, bruke, handle med og slakte dyr og til å stelle dyr. Høyesterett fant at beskyttelsen av de interesser loven skal ivareta i det foreliggende tilfelle måtte føre til fradømmelse, til tross for at et slikt rettighetstap rammer den som har sitt levebrød tilknyttet oppdrettsnæringen hardt. Domfelte var to ganger tidligere dømt for overtredelse av dyrevernsloven. I dette tilfelle hadde myndighetene ved gjentatte inspeksjoner og pålegg prøvd å få domfelte til å rette på de påklagde forhold, men dette ga små resultater. Det var de samme handlinger som gikk igjen hele tiden. Domfelte hadde ikke gitt grisene tilstrekkelig med fôr og vann. Han hadde ikke vedlikeholdt oppholdsrommene, slik at grisene ble holdt i trekkfulle rom med mangelfull isolasjon og oppvarming.

2.4 Tilsynsmyndighet

Når uforsvarlig dyrehold avdekkes ved inspeksjoner fra tilsynsmyndigheten, er det gjerne ved at en bekymringsmelding har initiert inspeksjon. Det foretas både anmeldte og uanmeldte inspeksjoner. I Rt.1983 s.1373 hadde for eksempel dyrevernnemda ved inspeksjon oppdaget et meget alvorlig tilfelle av vanrøkt hos en saue- og geitebonde. Og i Rt.1992 s.615 ble det avdekket at to hunder ble holdt i et loftsrom der det lå store mengder ekskrementer og urin. Tilsynsmyndighet er klart viktig for dyrs rettsvern, ikke bare når det gjelder oppdagelse og oppfølging av brudd på loven, men også når det gjelder den forebyggende virksomhet, f.eks. informasjon.

Tilsynsmyndigheten er også den aktøren som politianmelder flest dyrevernsaker.

Mattilsynet er tilsynsmyndighet etter dyrevernloven, og har til oppgave å forvalte denne. Videre er det opprettet dyrevernemder som skal føre tilsyn og sikre at loven etterleves. Dyrevernemdene arbeider for at den som eier eller har ansvar for dyr, ivaretar sine forpliktelser etter dyrevernloven. Utenfor nemndas ansvarsområde faller derfor viltlevende og eierløse dyr.²⁶ En persons rettstridige handlinger mot andres dyr faller også utenom nemndas kompetanse.

2.4.1 Inspeksjon, veiledning og vedtak

Mattilsynet, medlem av dyrevernemnd og politiet kan til enhver tid inspisere dyr som faller inn under loven og de steder og rom og lignende der slike dyr holder til, jfr § 3.

Dyrevernemnda skal holde seg orientert om dyreholdet i distriktet og foreta uanmeldte inspeksjoner, jfr forskrift om dyrevernemder § 2²⁷, også foretas det anmeldte inspeksjoner. Det er en forutsetning for at nemda skal fungere etter sin hensikt at den er kjent med det dyreholdet den skal føre tilsyn med. Inspeksjoner er viktig for å kontrollere at dyreholdet skjer innen lovens rammer, og at disse foretas uanmeldt gjør det enklere å avdekke brudd på loven.

Mener dyrevernemnda at det er grunn til å tro at dyr står i fare for å lide i utrenghsmål, skal nemda straks sjekke ut forholdene, jfr forskriftens § 2 andre ledd.

Dersom nemda kommer over dyrehold som ikke er i samsvar med lovens krav, skal den rettlede eier eller innehaver om tiltak som kan rette på forholdene. Nemda kan også gi de pålegg som er nødvendig for at bestemmelser gitt i eller i medhold av loven følges, jfr forskriftens § 2 tredje ledd.

²⁶ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.138

²⁷ Forskrift-2004-02-13-425

Hvis et pålegg ikke etterkommes skal dyrevernemnda iverksette de tiltak som er nødvendig, jfr § 25. Lovens ordlyd er her meget åpen, og synes å bygge på at vurderingen av tiltak ligger innenfor forvaltningens frie skjønn. Tilsynet kan i utgangspunktet ikke gjennomføre sine vedtak ved tvang²⁸, men nødrettsbetraktninger, jfr strl. § 47, kan muligens berettigge en viss form for bruk av tvang. Jeg går ikke nærmere inn på dette.

Dersom tilsynet treffer vedtak kan den vedtaket retter seg mot klage etter reglene i forvaltningsloven²⁹, og reise sak om gyldigheten etter tvistelovens³⁰ regler. Dersom tilsynet ikke griper inn overfor lovbrudd, er det ikke etablert et system for å beskytte dyrets interesser. Dette er en klar svakhet knyttet til håndhevelsen av dyrs vern av helse. Jeg går ikke nærmere inn på problemstillingen her.

2.5 § 2, Rettslig standard i dyrevernloven

Paragraf 2 er hovedbestemmelsen i dyrevernloven. Bestemmelsen angir formålet med loven, som er at dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige lidelser. Riktig forstått gir den et direktiv om hvordan dyr skal behandles.³¹ Direktivet retter seg mot alle dyr, således om de er tamme eller ville, husdyr eller eierløse.³² De øvrige bestemmelser i loven må derfor tolkes i lys av denne.

²⁸ Ot.prp.nr.7 (1994-1995) s.8

²⁹ Forvaltningsloven av 10.februar 1967

³⁰ Tvisteloven av 17.juni 2005 nr.90

³¹ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.29

³² Frøslie 1997, s.31

2.5.1 Handlinger og unnlater

Både aktive handlinger (f.eks. slag, spark) og unnlater (f.eks. vanrøkt), omfattes av bestemmelsen.

Overtredelse av bestemmelsen foreligger ikke bare der dyret faktisk lider, men også der det står i fare for å lide, det vil si krav om å forebygge.

Ut fra en naturlig forståelse av ordlyden vil seksuell omgang og annen utuktig bruk av dyret rammes av bestemmelsen dersom dette påfører dyret fare for lidelse. Dette kan imidlertid være vanskelig å bevise. Dersom dyret ved den utuktige bruken ikke påføres fare for lidelse, er det etter gjeldende rett lovlig.

En del av de handlinger og unnlater som rammes av § 2, faller også inn under andre bestemmelser i loven, hvor disse er nærmere presisert.

2.5.2 Bestemmelsens dynamiske karakter

Paragraf 2 angir en rettslig standard, og innholdet i bestemmelsen vil derfor endres i takt med endringer i dyreholdet, og holdninger til dyr i samfunnet generelt. Standarden gjør det mulig å ta høyde for ny kunnskap, og nye aktiviteter overfor dyr.³³ Men dette gjør det også vanskelig å håndheve brudd på denne, herunder straffeforfølgelse.

Poenget med en slik skjønsmessig bestemmelse var at en stivbent lovformulering ville kunne hindre en utvikling i dyreholdet og måten vi ser dyr på, og i sin ytterste konsekvens gjøre et konkurransedyktig husdyrhold umulig her i landet.³⁴

Lovutvalget fant det derfor nødvendig at lovteksten fikk en avrundet form. Ettersom det er umulig å detaljregulere alt i vår omgang med dyr var det også nødvendig med en generell bestemmelse.

³³ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov s.8

³⁴ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.30

Videre er Landbruksdepartementet³⁵ gitt fullmakt til å gi nærmere bestemmelser der dette er nødvendig, slik at alle dyrevernmessige sider blir tilgodesett under de skiftende forhold, og i takt med oppfatningene til enhver tid.³⁶

Det er i forarbeidene presisert at det ved utferdigelsen av disse bestemmelsene i det enkelte tilfelle, må tas rimelige hensyn til omstendigheter som er av betydning for det spesielle dyrs trivsel.³⁷

2.5.3 "Faras vel med"

Paragrafen fastslår at det skal "faras vel med" dyr. Bestemmelsen gir et positivt påbud om at dyr skal behandles hensynsfullt, og innebærer at det gjelder et krav om aktsomhet i vår omgang med dyr.

2.5.4 "Instinkt og naturlig trong hjå dyret"

Dette gir uttrykk for at det skal tas hensyn til dyrs atferdsbehov. Man skal vektlegge dyrenes behov for å utøve normal atferd. Loven fra 1935 satte fokus på å unngå mishandling og vanrøkt, 1974-loven medførte dermed en dreining i positiv retning ved at det i større grad skulle tas hensyn til instinkt og naturlig behov hos dyrene.³⁸ Ved å ta inn instinkt og behov ble aktsomhetspåbudet skjerpet. I den senere tid er det rettet økt oppmerksomhet mot dyrs mentale behov.

I RG 2001 s.377 la retten til grunn at saksøkerne manglet forståelse, innsikt og generell kunnskap om hunders instinkter og naturlige behov. Her måtte 63 hunder nesten hele døgnet stå i små og til dels mørke bur og binger. Slike binger egnet seg ikke som

³⁵ Nåværende Landbruks- og matdepartementet

³⁶ Ot.prp.nr27 (1973-1974) s.30

³⁷ i.c.

³⁸ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.6

permanent oppholdssted for hunder. Ettersom dette hadde foregått over lengre tid var det i strid med dyrevernloven. Det dreide seg om forsømmelse av grunnleggende behov hos hunder for aktivitet, luft og sosial omgang med andre hunder eller mennesker.

2.5.5 “.. så dei ikkje kjem i fåre for..”

I dette ligger det prinsipielle i at dyr skal behandles på en god måte som hindrer at de kommer i fare for å lide unødige. Det kreves altså ikke her at dyret faktisk har lidt, det er tilstrekkelig at dyret har vært i fare for å lide.

Paragraf 2 vil for eksempel være overtrådt der dyreeier ikke har nok fôr på lager til å fø dyrene senere på vinteren, under den forutsetning at han verken kan eller vil supplere forsyningen med fôr.³⁹

Fra rettspraksis er Rt.1988/928 en sentral dom. Her hadde tiltalte skutt tamrein, som hadde beitet på hans jorder, ved bruk av revolver på 50 meters hold. Han var i herredsretten frifunnet, men Høyesterett opphevet dommen. Tiltalte ble i Høyesterett blant annet dømt for overtredelse av dyrevernloven § 9, som generelt bestemmer at dyra ved avlivingen ikke skal utsettes for fare for unødige lidelser. Dette er en presisering av § 2, som også gjelder ved avliving av dyr.

Høyesterett uttaler generelt at det avgjørende etter bestemmelsen er den fare dyret utsettes for, og ikke i hvilken utstrekning avlivingen faktisk hadde medført lidelse. Videre bemerkes det at vurderingstemaet var faren ved den valgte avlivingsmetode.

Spørsmålet for Høyesterett var dermed om det å skyte med revolver fra 50 meters hold på dyr i bevegelse, medfører fare for unødige lidelser for dyret.

Førstvoterende nevner først at revolver er et uegnet jaktvåpen. Allerede der forelå det altså fare for at dyret kunne utsettes for lidelse.

Deretter poengterer han at det å skyte på en stillestående blink, og det å skyte på et dyr i bevegelse er to helt forskjellige ting. Herredsretten hadde nemlig lagt til grunn at tiltalte

³⁹ Frøslie 1997, s.29

hadde tilstrekkelig skyteferdigheter til å skyte på stillestående blink fra 50 meters hold. Faren for ikke å treffe riktig var dermed stor, og dyret hadde vært i fare for å lide. § 9 var dermed overtrådt.

2.5.6 ”.. lida i utrensmål..”

For at man skal bruke lidelse i vanlig språkbruk skal det normalt omfattende smerter og andre plager til. Det gjelder, etter praktisering av dyrevernloven, et mer kvalifisert krav etter § 2; både små og store fysiske og psykiske belastninger kan være lidelse.

Et mulig eksempel på at domstolene legger til grunn et mer kvalifisert krav er RG 2001 s.377. Her ble det for eksempel lagt til grunn at dyr kan lide psykisk dersom de ikke får ha tilstrekkelig sosial omgang med mennesker eller andre dyr. Hundene var nesten hele døgnet oppbevart i halvmørke og tette binger, og dette innebar etter rettens mening utvilsomt dyremishandling i forhold til deres behov.

2.5.6.1 Hva er unødig lidelse?

Det er ikke til å unngå at dyr påføres lidelse eller belastninger i gitte situasjoner. Dette er en følge av at menneskene i alle tider har utnyttet dyr i sin interesse, enten dette har vært av rent ernæringsmessige grunner, av økonomiske grunner eller for hyggenes skyld.⁴⁰ Denne utnyttelsen har utvilsomt påført dyr frihetsberøvelse, tvang og utnyttelse. Dette er det aksept for i samfunnet, så det er derfor bare de unødige lidelser rammes av bestemmelsen.⁴¹

⁴⁰ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.29

⁴¹ i.c.

Spørsmålet blir derfor hvilken lidelse som er ”unødig”. Avgjørelsen av hvilken lidelse som er unødig eller ikke, vil måtte baseres på en avveining av motstridende interesser og hensyn. Det legges opp til en krevende og skjønnsmessig vurdering, som må baseres på inkommensurable verdier. Forarbeidene nevner som eksempler etiske, moralske, religiøse, økonomiske og emosjonelle verdier.⁴²

I Rendalsdommen⁴³ uttaler Høyesterett at § 2 er en rettslig standard hvis innhold kan endre seg med utviklingen i samfunnet. Ettersom plikten etter § 2 er straffesanksjonert må bestemmelsen gis et innhold som så langt som mulig sikrer klarhet og forutberegnelighet. Og videre uttales det; ”når regelen om dyreeierens plikter i dyrevernsloven § 2 skal anvendes, blir det tale om en avveining av de lidelser som dyret risikerer å bli påført, mot de oppofrelser som dyreeieren kan pålegges for at denne risikoen skal fjernes eller reduseres”.

Hovedtemaet ved avgjørelsen vil være om de interesser som er forbundet med å påføre dyr lidelser eller risiko for lidelser, tjener et så berettiget formål at hensynet til dyret og dets lidelse må vike.⁴⁴

I juridisk teori er det anført at dyr bare kan påføres lidelse dersom dette er nødvendig for å oppfylle formålet.⁴⁵ Kan formålet oppnås med andre midler eller på andre måter, er det således et brudd på § 2 om ikke disse benyttes. Bestemmelsen blir imidlertid ikke praktisert slik av dyreholdere og tilsynsmyndighet. Hensynet til menneskers ønsker har stort gjennomslag i avveiningen mot dyrs interesser. For eksempel holdes mange dyr i små bur,⁴⁶ på tross av at det finnes økonomisk og praktisk gjennomførbare alternativer, som vil gi dyrene større mulighet til å utøve viktige atferdsbehov.

⁴² Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.29

⁴³ Rt.2006 s.1105

⁴⁴ Frøslie 1997, s.30-31

⁴⁵ ibid s.30

⁴⁶ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.20

Grensen mellom rettmessig og rettsstridig lidelse er, som allerede antydnet, ingen fastlagt standard. I vurderingen vil faglig kunnskap og samfunnets oppfatninger av hva som er akseptabelt være momenter. I dyrevelferdsmeldingen legges det til grunn at norsk dyrehold og inngrep og regulering som berører dyr skal skje innenfor faglig og etisk akseptable rammer.⁴⁷

På denne bakgrunn antas at man kan påføre dyr lidelser dersom dette tjener et relevant formål, og anses forsvarlig ut fra en sammensatt vurdering. I dette ligger også en absolutt grense for hvor mye lidelse ”gode formål” kan rettferdiggjøre.

På enkelte områder er grensen mellom unødvendig og nødvendig lidelse trukket opp i regelverket. Det er f.eks. forbudt å bruke pisk som framdriftsmiddel i trav- og galoppløp, mens vi tillater at dyr påføres smerte når det gjelder viktige medisinske forskningsformål.⁴⁸

Bestemmelsen er kritisert fra dyrevernerne fordi den gjør det mulig rettmessig å påføre dyr lidelse, bare det skjer under forhold hvor det anses nødvendig.⁴⁹ De ønsker en speilvendning, slik at det heller gis et påbud om å beskytte dyr mot lidelser generelt.

2.5.7 Vurdering

Paragraf 2 er veldig skjønnsmessig, og det kan være vanskelig å klarlegge det rettslige innholdet mer nøyaktig, både når det gjelder prinsippene bestemmelsen bygger på, og i forhold til konkrete tilfeller. Dette kan føre til at man kvier seg til å gå til retts sak om dyremishandling. På den annen side er det nødvendig med en slik rettslig standard da det er umulig å detaljregulere alt.

⁴⁷ ibid s.150

⁴⁸ ibid s.20

⁴⁹ Frøslie 1997, s.31

Hensynet til tradisjon og kultur, religion eller estetikk, kan ikke veie tyngre eller berettige at dyr utsettes for vesentlige lidelser.⁵⁰ Pelsdyroppdrett er et eksempel på et problemområde her. Ettersom vi i dag har andre tekstiler som kan gi varme, er ikke pels lenger en nødvendighet. Dette tillates imidlertid ut fra estetiske hensyn. Dette ble drøftet i forarbeidene til dyrevernsloven, hvor det ble sagt at pelsdyrholdet i et etisk lys, for å skaffe vakker pels, ikke kunne forsvares.⁵¹ Man fant det imidlertid ikke realistisk å forby dette, fordi en ikke ville trekke så stramme grenser for ”unødig lidelse”.⁵² Det vises i denne sammenheng til dyrevelferdsmeldingens omtale av pelsdyrdommen, som konkluderte med at pelsdyroppdrett var lovlig selv om det kan karakteriseres som uetisk. ”Dommen reiser det prinsipielle spørsmålet om verdien av å ha en dyrevernslov som tillater uetisk dyrehold”.⁵³

I forhold til hensynet til tradisjon kan avliving av tamrein i henhold til samisk tradisjon trekkes inn som et eksempel. For tiden pågår det en diskusjon om samene skal få lov til å bedøve reinen med krumkniv. Metoden går ut på at krumkniven stikkes inn i lillehjernen. Dersom dette ikke gjøres riktig vil dette innebære store lidelser for dyret. Utkast til forskrift om dette er sendt ut på høring.

Ettersom vi er på legalitetsprinsippets område er det en svakhet ved bestemmelsen at begrepet ikke er mer nøyaktig fastlagt i rettspraksis (eller forarbeider). Brudd på bestemmelsen er straffebelagt, og ut fra hensynet til forutberegnelighet og rettssikkerhet for pliktsubjektene er det et viktig mål å sikre at innholdet i bestemmelsen får sin avklaring gjennom forvaltningspraksis og rettspraksis. Et problem med avklaring i forhold til rettspraksis er at inngrepsviljen har vært lav, slik at det så vidt meg bekjent ikke har vært strafforfølgelse i tvilsomme saker. De fleste straffesakene for domstolene har hittil dreiet

⁵⁰ St.meld.nr12 (2002-2003) s.20

⁵¹ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.29

⁵² ibid s.30

⁵³ Eidsivating Lagmannsrett 1998, St.meld.nr.12 (2002-2003) s.20

seg om graverende og åpenbare lovbrudd, der det ikke har vært noen tvil, og hensynet til rettssikkerhet har således blitt ivaretatt.

2.6 Øvrige bestemmelser i loven

Bestemmelsene som følger er presiseringer av den generelle regel i § 2. Dersom enkelte handlinger eller unnlateringer ikke rammes etter disse, vil de måtte vurderes i forhold til standarden i § 2.

Paragraf 4 om tilholdsrom og § 5a om tilsyn og stell, er kanskje dyrevernavlovens viktigste bestemmelser i strafferettslig sammenheng. De fleste dommer etter dyrevernavloven dreier seg om vanrøkt og overtredelse av disse bestemmelsene.

2.6.1 § 4 Tilholdsrom

Den som eier eller den som har dyr i sin varetekt skal sørge for at dyrene har fullt tjenlig oppholdsrom der det er stor nok plass, tilstrekkelig varmt, nok lys og tilgang på luft med videre, alt etter behovet til det enkelte dyreslag.

Bestemmelsen retter seg mot den som eier eller har dyr i sin varetekt. Personkretsen er uttømmende regulert.

Den gjelder for husdyr, selskapsdyr og dyr som på annen måte blir holdt i fangenskap. Sistnevnte alternativ omfatter blant annet dyr som brukes til pelsoppdrett.

Da loven ble utarbeidet vurderte man om burdrift (fjørfe) skulle forbys, under atskillig tvil fant en ikke grunn til dette.⁵⁴ Dyrevernavlovskomiteen fant at de eventuelle lidelser som måtte være knyttet til at hønsene stenges inn i små bur ikke kunne anses som unødig.

Økonomiske betraktninger og muligheten for å drive praktisk fjørfehold måtte føre til at

⁵⁴ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.32-33

driftsformen ble godkjent. Negative helseeffekter som følge av mangel på mosjon og mental stimuli, synes åpenbar.

I Rt.1983 s.1373 ble tiltalte bl.a. dømt for at tilholdsrom for sauer og geiter var trekkfulle og ikke hadde vært rengjort på flere år. Annen rettspraksis etter bestemmelsen er Rt.1992 s.615 hvor to hunder ble holdt i et rom der det lå store mengder ekskrementer og urin. Og i Rt.1993 s.1397 tilfredsstilte ikke fjøset minstenormene som oppholdsrom for en saueflokk av den størrelse domfelte hadde.

2.6.2 § 5, Avl

§ 5 setter grenser for endringer av dyrs arveanlegg ved bruk av genteknologi eller ved bruk av tradisjonelt avlsarbeid.

For det første er dette forbudt der dette gjør at dyret uskikket til å utøve normal atferd eller påvirker fysiologiske funksjoner på en uheldig måte. Det er uttallige eksempler på dyr som er avlet på i den grad at dette slår uheldig ut på fysiologiske egenskaper. Som eksempel kan nevnes at slaktekyllinger har en veksthastighet som har medført store helseproblemer, og hunderasene engelsk og fransk bulldog kan ikke lenger føde på normal måte, men er avhengig av forløsning ved keisersnitt.

Videre er avl forbudt der dyret blir påført unødig lidelse. Andre hensyn kan således rettferdiggjøre at dyr lider som følge av avl.

Til sist er avl forbudt der endringen vekker allmenne etiske reaksjoner. De to førstnevnte punktene stemmer overens med dyrevernloven § 2, mens denne siste ikke egentlig synes å omfattes av § 2. Det kan virke som det her ikke bare er dyras velferd som sådan som er relevant, men at det er menneskers følelser overfor dyrene som skal ivaretas. Vi skal skånes

for å se dyr som er endret slik at vi reagerer (etisk) på det.⁵⁵ Ofte vil det imidlertid være overlapping her, som for eksempel når det gjelder storferasen Belgisk Blå. Her har det vært avlet på en genfeil som gir abnorm muskelmasse, slik at forløsning må skje ved keisersnitt. I Norge er vi imot dette ikke bare av etiske hensyn, men også ut fra en fysiologisk og velferdsmessig side.

Paragraf 5 annet ledd setter forbud mot avl på dyr som har slike egenskaper som nevnt i første ledd. Dette er en naturlig oppfølging av forbudet mot endring av arveanlegg. Bestemmelsen vil gjelde både der endringen av dyrets arveanlegg har skjedd ved tradisjonelt avlsarbeid eller genteknologiske metoder, og der dette er skjedd på vanlig måte, for eksempel ved mutasjoner.⁵⁶

2.6.3 § 5a, Tilsyn og stell

Den som eier, den som har dyr i sin varetekt, eller den som for eier eller innehaver fører tilsyn med dyr har plikt til å sørge for forsvarlig tilsyn og stell. Påbudet gjelder overfor husdyr, selskapsdyr og dyr som på annen måte holdes i fangenskap, herunder tamrein. Bestemmelsen retter seg således mot enhver som har en direkte tilknytning til dyr som er underlagt kontroll. Den pålegger plikter, jfr ”syta for”, og disse er nærmere presisert i paragrafens nr. 1 til 4.

2.6.3.1 Fôr og vann

§ 5a nr.1 bestemmer at dyret skal ha nok og godt nok fôr og vann, som skal tilpasses det enkelte dyrs behov.

⁵⁵ Frøslie 1997, s.48

⁵⁶ Ot.prp.nr.78 (1994-1995) s.7

”Nok og godt nok fôr” innebærer at fôret i mengde og sammensetning så langt som mulig svarer til det behov dyret har fra dets ytelse,⁵⁷ og i forhold til velferd generelt. Tilsvarende skal vannkvaliteten være god i forhold til det aktuelle dyrets behov.

Fra rettspraksis kan nevnes Rt.1991 s.2. To brødre som drev pelsdyrfarm ble dømt for vanrøkt av dyrene. Revene var over lengre tid gitt for lite fôr og dels fôr av dårlig kvalitet. Den mangelfulle fôring førte til at flere av revene måtte avlives. I Rt.1990 s.974 ble en mann som drev griseoppdrett dømt for overtredelser av bestemmelsen. Han hadde ikke sørget for å gi grisene tilstrekkelig med fôr og vann.

2.6.3.2 Forsvarlig tilsyn og stell

Videre bestemmer § 5a nr.2 at dyret skal ha forsvarlig tilsyn og stell, m.a. får stelt klør, hover eller klauver.

Vanlig tilsyn og stell innebærer at dyras oppholdsrom rengjøres regelmessig, at det er tilstrekkelig strømateriale, og at dyra rengjøres, melkes og klippes m.v. At klør, hover og klauver er særskilt nevnt har sammenheng med at dette ofte forsømmes.⁵⁸

Tilsynsplikten må avpasses etter de stedlige og klimatiske forhold. Tilsynsplikten skjerpes der hvor utegående dyr blir utsatt for særlige farer. Dyrene kan for eksempel gå seg fast, omkomme av sult eller bli utsatt for andre ulykker, som for eksempel benbrudd.⁵⁹

Et særlig problem er dyr på beite som utsettes for rovdyr. Dyrevernloven inneholder ingen bestemmelse som regulerer dette uttrykkelig. Departementet har ved lovendringen i 1999⁶⁰ presisert en mer omfattende tilsynsplikt for dyreeiere ved økt fare, herunder rovviltfare.

⁵⁷ Frøslie 1997, s.52

⁵⁸ ibid s.56

⁵⁹ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.32

⁶⁰ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.6

Stell vil også gjelde de tilfeller der det kreves et aktivt inngrep, som for eksempel behandling av sår og lignende.⁶¹ Det samme gjelder for hjelp i tilfeller av sykdom.

2.6.3.3 Bindegreie og stengsel

Videre skal det etter nr.3 sørges for at bindegreie eller stengsel ikke skader dyret eller er til ulempe for det i utrensmål.

Det hender ikke sjelden at dyr får gnagsår fra bånd eller at bånd eller grime er innfiltrert i eller har vokst seg fast i nakkehuden. Dyrevernlovkomiteen mente det måtte reageres strengt på slike forhold, som ikke kan skyldes annet enn slapphet eller likegyldighet.⁶² Dette er bakgrunnen for bestemmelsen i nr.3. Bindeanordningene må tilpasses dyrets vekst og skiftes ut eller reguleres ettersom dyrets størrelse krever dette. Likedan er det et krav at bindeanordningen er konstruert slik at den ikke på grunn av konstruksjon eller tyngde skjærer seg inn i huden.⁶³

Stengsel må også være forsvarlig slik at dyr ikke skader seg eller er til unødig ulempe for dyrene.

2.6.3.4 Syke og skadde dyr

Nr.4 bestemmer at syke eller skadde dyr skal få høvelig behandling, og at de skal avlives om det trengs.

Bestemmelsen forutsetter ikke nødvendigvis at det tilkalles veterinærhjelp, det beror på en vurdering av hvilken behandling som vil være forsvarlig.⁶⁴ Dersom behandling fra

⁶¹ Frøslie, 1997, s.56

⁶² Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.33

⁶³ i.c.

⁶⁴ Frøslie 1997, s.59

veterinær må til for å gi dyret forsvarlig behandling, følger det naturlig plikt til å skaffe dyret veterinærhjelp.

Det oppstilles en handlingsplikt for eier eller den som har dyr i sin varetekt. Når det gjelder avliving må det formodentlig være nok at vedkommende sørger for at dyret blir avlivet av andre som er kompetente i avliving.

Rt.1983 s.1373. illustrerer et meget grovt eksempel på vanstell av dyr. Flere dyr med lidelser hadde ikke fått passende behandling. Domfelte hadde latt naturen råde og unnlatt å tilkalle veterinær til de syke dyrene.

I Rt.1989 s.788 ble en 58-årig mann dømt etter paragrafen fordi han ikke sørget for å tilkalle dyrlege for behandling av innvollssnyltere. I kombinasjon med at sauene ikke fikk tilstrekkelig med fôr, døde en rekke av dyrene. Det var ikke avgjørende at økonomiske problemer var medbestemmende for om dyrlege skulle tilkalles.

2.6.3.5 Dyr på beite

Dyr på beite skal hentes hjem fra beite før forventet frost og snøfall.

Det er ikke noe absolutt krav om at dyrene sette inn, jfr ”vert henta heim”. Dette har sammenheng med at en rekke dyr godt kan gå ute etter at frost og snø er kommet, så lenge de er i nærheten av husene, så de kan settes inn etter behov.⁶⁵ Formuleringen gir således adgang for et visst skjønn. Dyrevernkomiteen legger imidlertid til grunn at det må stilles strenge krav til hjemhenting av dyr på høsten.⁶⁶

2.6.4 § 6, Plikt til å hjelpe

Dyrevernloven oppstiller en hjelpeplikt for syke og skadde dyr. Dersom noen møter på et dyr som synlig er sykt, skadd eller hjelpesløs, skal han hjelpe det så langt råd er. Det

⁶⁵ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.33

⁶⁶ i.c.

oppstilles her en plikt til å hjelpe dyr, men denne er begrenset til å gjelde så langt det lar seg gjøre. Bestemmelsen retter seg til ethvert menneske og gjelder alle dyr loven omfatter. Dersom det er nødvendig for å avverge lidelse kan man også ta livet av det.

2.6.5 § 8, Forbud mot visse måtar å fara fram mot dyr på

Bestemmelsen forbyr visse måter å behandle dyr på. Spesifikasjonene her er ikke uttømmende, handlinger som ikke er opplistet vil også kunne rammes etter den alminnelige regel i § 2. Her behandles bare enkelte bestemmelser jeg mener er relevante.

Etter § 8 nr.1 er det forbudt å sparke dyr eller å slå dem med staur og lignende gjenstander som kan gjøre dyret like vondt. Det er den rene bruk av gjenstandene beskrevet i bestemmelsen som er forbudt og belagt med straffetrussel.⁶⁷ Dersom en slår dyrene kun med hånden, må en benytte regelen i § 2. Det er ikke nødvendig å påvise at dyret er påført smerte i det enkelte tilfelle.⁶⁸

Det er etter nr.2 forbudt å bruke pisk som framdriftsmidler i trav- og galoppstevner. Begrunnelsen for dette er at det til slike løp ofte er knyttet betydelige økonomiske interesser, som ofte kommer i konflikt med etiske synspunkter, herunder dyrevernmessige hensyn som den lidelse dette påfører dyret.⁶⁹ Det er bare bruk av pisk som framdriftsmiddel som er forbudt etter bestemmelsen. Piskens tillates brukt som korrektiv for å få kontroll på hesten, slik at farlige situasjoner ikke oppstår.

Etter nr.3 er det forbudt å bruke levende dyr som agn eller åte eller til fôr for andre dyr. Regelen setter forbud mot å bruke blant annet levende fisk som agn, og å mate slanger med levende mus eller marsvin.

⁶⁷ Frøslie 1997, s.68

⁶⁸ i.c.

⁶⁹ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.36

Paragraf 8 nr.7 at det er forbudt å dressere et dyr på en slik måte at det kommer i fare for å lide eller skremmes unødig. Bestemmelsen tar bare sikte på å ramme den uvette eller unormale dressur. Hvilken lidelse eller skremsel som er unødig må vurderes ut fra formålet med dressuren.⁷⁰ Dressuren må tjene et fornuftig og berettiget formål.

Det skal tas hensyn til at enkelte spesialtrente dyr, som samfunnet anser nødvendig eller ønskelig, må utsettes for en viss lidelse med treningen.⁷¹ Forarbeidene nevner for eksempel politihunder, politihester og blindehunder. Her veier samfunnets og menneskets interesser tyngre enn den lidelse dyret blir utsatt for.

2.6.6 § 9, Avliving

En tenker vanligvis ikke på avlivingsmetoder i forhold til dyrs helse, da det er begrepet dyrevern som nyttes. Da begrepet ”helse” forstås vidt i denne oppgaven, og bl.a. omfatter stress og skade, faller avliving innenfor oppgavens tema.

2.6.6.1 Avliving av dyr skal skje på en human måte

Avling av dyr skal skje på en slik måte at dyret ikke kommer i fare for å lide i utreningsmål, jfr § 9 første ledd. Dette er en presisering av at den tilsvarende bestemmelse i § 2, også gjelder ved avliving av dyr.

Det kreves ikke at avlivingsmetoden påfører dyret lidelse, det er tilstrekkelig at det oppstår fare for at dyret kan lide. Det må foretas en vurdering av risikoen for at avlivingsmetoden

⁷⁰ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.46

⁷¹ ibid s.46

kan påføre dyret lidelse, og dernest en avveining i forhold til alternative avlivingsmetoder, jfr Rt.2006 s.957.

I praksis har man registrert en del avlivingsmetoder som er forbudt etter § 9, og følgelig også straffbart etter § 31. Dette gjelder for eksempel avliving av blant annet katter og hunder ved drukning⁷², og avliving av blant annet eierløse katter og måker ved utlegging av gift i åte.

Fra rettspraksis kan nevnes Rt.1988 s.928. Her hadde domfelte skutt og drept tamrein ved bruk av revolver fra 50 meters hold. Dyret ble skadeskutt ved første skudd og avlivet etter ytterligere tre skudd. Avlivingen hadde skjedd på en slik måte at dyret kom i fare for å lide unødig.

Videre kan nevnes Rt.1993 s.1380, hvor tiltalte forsøkte å avlive hunden ved bruk av rottegift.

I Rt.2006 s.957 var spørsmålet om en sedvanlig metode for slaktning av tamrein var i strid med loven. Avlivingsmetoden går ut på at dyrene blir skutt med salongrifle på 3-5 meters hold, og deretter hvis det er nødvendig, stukket med kniv i nakken for så å bli tappet for blod. De fleste dyrene er derfor ikke bevisstløse før kniv blir benyttet. Spørsmålet var om denne metoden innebar at dyrene kom i fare for å lide i utrensmål.

Lagmannsretten hadde frifunnet tiltalte for overtredelse av dyrevernloven § 9. Flertallet, som bestod av meddommerne, la til grunn at reinen var slaktet på vanlig metode i henhold til sedvane, og derfor ikke kunne være straffbart. Mindretallet – de juridiske dommerne – mente derimot at avlivingen ble utført på en måte som medførte at dyret kom i fare for å lide i utrensmål. De fant det også bevist at dyrene faktisk ble påført lidelse.

Dommen ble opphevet av Høyesterett fordi domsgrunnene ikke var tilstrekkelige til at retten kunne prøve lovanvendelsen. Lagmannsrettens flertall hadde ikke vurdert om metoden innebar at dyrene kom i fare for å lide unødig. Førstvoterende uttaler at det i

⁷² *ibid* s.41

utgangspunktet synes vanskelig å utelukke at avlivingsmetoden innebar en betydelig risiko for at dyrene ble utsatt for slik lidelse.

Retten fant ikke grunn til å gå inn på betydningen av en sedvane i strid med dyrevernloven § 9 og de spørsmål dette kan reise i forhold til ILO-konvensjon nr.169 om urbefolkninger og stammefolk⁷³ artikkel 8 nr.2. Det blir i så fall en vurdering om det skal gjøres unntak for disse kontra de hensyn som ligger bak bestemmelsene i dyrevernloven.

2.6.6.2 Ved avliving av husdyr skal de bedøves før de blodtappes

Ved avliving av hest, storfe, småfe, gris, fjørfe, kanin eller tamrein skal dyret bedøves før det blodtappes.

Det har siden 1929 vært et lovfestet krav om at dyr ved avlivingen skal være bedøvet, det vil si bevisstløse. I EU er det imidlertid åpnet for unntak for religiøs og rituell slakting som kosher- og halalslakting.⁷⁴ Dersom direktivet gjøres om til en forordning vil dette ha betydning for norsk rett ettersom vi er bundet av EØS-avtalen.

Bedøvingen kan skje på forskjellig måte, så lenge den er fullstendig. Dette skal enten skje momentant eller ved en induksjonsfase uten vesentlig ubehag.

Avliving av slike dyr som nevnt skal bare foretas av personer over 16 år og som er kyndig i slikt. Dette for å hindre at dyret kan utsettes for lidelser på grunn av uerfarenhet.

Videre skal avlivingen så langt som mulig skje ut av syne for andre dyr. De andre dyrene skal ikke bli utsatt for angst og stress m.v.

Tredje ledd inneholder et forbud mot at dyr flås, skåldes eller ribbes før de er døde. Bestemmelsen gjelder imidlertid ikke for krepsdyr.

⁷³ ILO-konvensjon nr.169 om urbefolkninger og stammefolk

⁷⁴ Rådskdirektiv 93/119/EF art.5nr.2

Det har vært flere eksempler der kylling ikke har vært døde når de har kommet til vannbadet, slik at de blir skåldet levende. Ut fra lidelsens intensitet er dette særlig grovt og skal ikke forekomme. Etter forskriftsendring⁷⁵ som stiller krav om dekapitering av hodet, slik at det skulle være mulig å kontrollere at samtlige dyr dør som følge av blodtap før de føres inn i skåldekaret, vil det normalt foreligge menneskelig svikt når slike hendelser inntreffer.

2.6.6.3 Ved jakt og fangst skal dyr avlives så humant som mulig

Dyrevernloven gjelder også for jakt, jfr § 9 siste ledd. Fra et dyrevernmessig synspunkt er det av vesentlig betydning at tiden mellom et dyr er skutt til det blir avlivet er så kort som mulig.⁷⁶ Her må det stilles strenge krav til jegeren.⁷⁷

2.6.7 Kapittel 2. Særlige bestemmelser om husdyr og tamrein

Dyrevernloven kapittel 2 inneholder forbudsbestemmelser som bare gjelder for husdyr og tamrein. Bestemmelsene er av betydning for dyrs helse, og overtredelser er straffebelagt.

2.6.7.1 § 11, Forbud mot visse måtar å fara fram mot dyr på

Paragraf 11 oppstiller forbud mot forskjellige handlinger som etter dyrevernloven er å betrakte som dyreplageri. Paragrafen forbyr blant annet å drive dyr for hardt, å sette briller på fjørfe for å unngå hakking og å bruke. Jeg går ikke nærmere inn på disse.

⁷⁵ Forskrift-1995-08-28-775

⁷⁶ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s. 41

⁷⁷ i.c.

2.6.7.2 § 13, forbud mot visse inngrep

Paragraf 13 setter forbud mot visse inngrep som er særlig smertefulle for dyrene. Dersom det er nødvendig av veterinærmedisinske grunner er inngrepene imidlertid tillatt. Blant annet settes det forbud mot å sette ring i trynet på gris for å hindre at den roter i jorda, fjerne horn på dyr, klippe nebbet på fjørfe for å hindre kannibalisme, og å kupere hale eller øre på dyr. Her trekkes kun frem forbudet mot kastrasjon, dette for å belyse vektleggingen av dyrs helse mot andre hensyn.

Det er forbudt å kastrere reinsbukk, hund og fjørfe. Dersom det er nødvendig av bruksgrunner kan veterinær likevel kastrere reinsbukk og hund. Dette vil for eksempel være tilfellet for hunder som er førerhunder for blinde, og bestemmelsen gjør det mulig fortsatt å bruke kastrerte hannhunder som gjeterhunder.⁷⁸ Her er altså hensynet til samfunnsnyttens vektlagt. Videre kan det av bruksgrunner være ønskelig å kastrere hunder som holdes som selskapsdyr som kanskje vil lide mindre som kastrater, ettersom de lever i miljøer der mulighetene for livsutfoldelse er sterkt begrenset.⁷⁹

Ved endringslov av 19.april 2002 nr.11 er bestemmelsen utvidet til også å gjelde gris. Griser blir i dag kastrert for å forhindre rånelukt- og smak på kjøttet. Nå har lovgiver tatt grep og skal hindre at dyr utsettes for store lidelser ut fra næringens interesse i å unngå enkelte episoder hvor forbrukeren får dårlig kjøtt fra hanngris. Endringen trer i kraft først i 2009. Inntil denne trer i kraft skal griser som kastreres ikke være eldre enn 4 uker, og inngrepet skal utføres av veterinær og med bedøvelse. Tidligere kunne bonden selv gjøre inngrepet og uten bedøvelse.⁸⁰

⁷⁸ Innst.O.nr.3 (1974-1975) s.5-6

⁷⁹ i.c.

⁸⁰ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.2

3 Forslag til ny dyrevelferdslov

3.1 Bakgrunn for lovforslaget

Siden dyrevernavloven ble vedtatt i 1974 er det skjedd en betydelig utvikling i kunnskapen om dyrs evner og behov. Det er skjedd store endringer i husdyrbruket, og våre holdninger til vår omgang med og bruk av dyr har også endret seg.⁸¹ Det er derfor foretatt en gjennomgang av gjeldende dyrevernavlov med sikte på en revisjon av denne. Resultatet av dette er forslaget har vært ute på høring med høringsfrist 18.februar 2008.

3.2 Viktige prinsipper

Forslaget til ny dyrevelferdslov retter økt fokus på dyrs egenverdi, dyrs status og dyrs interesser. Slike prinsipielle føringer i lovforslaget vil trolig medføre økt vektlegging av dyrs interesser når disse skal avveies i forhold til motstående interesser.

3.3 Viktige nye bestemmelser

Høringsforslaget til ny dyrevelferdslov inneholder en del nye bestemmelser som vil bidra til å styrke og effektivisere dyrs strafferettslige vern, jeg vil derfor gå inn på noen av disse her. Samtidig er forslaget overordnet og prinsipielt, slik at fjerning av en del konkrete bestemmelser kan medføre svekket vern.

3.3.1 Varslingsplikt

Det er foreslått at det innføres en varslingsplikt til tilsynsmyndigheten der det er grunn til å tro at dyr blir utsatt for mishandling eller annen alvorlig svikt når det gjelder stell, tilsyn og miljø.⁸² Dette skal bidra til at flere saker oppdages, og at tilsynsmyndigheten kan gripe inn på et tidligere tidspunkt, og vil således kunne forebygge at dyr utsettes for store lidelser som følge av mishandling eller vanstell. Varslingsplikten vil innebære en økning i

⁸¹ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov s.4

⁸² ibid s.10

kjennskap til antall saker, og dermed en økning i antall politianmeldelser. Dette vil forbedre dyrs rettsvern.

Varslingsplikten vil gjelde for dyrehelsepersonell som vil ha plikt til å melde fra, og helsepersonell, som vil ha en rett til å varsle uten hinder av taushetsplikten. For andre innen helse- og sosialsektoren som har taushetsplikt etter forvaltningsloven, vil den åpning som ligger i forvaltningsloven § 13b nr.6, gi anledning til å varsle om slike forhold der det er grunn til å tro at dyr utsettes for mishandling.⁸³

3.3.2 Strafferettslig vern mot vold og overgrep

Ettersom dyr ikke er omfattet av de materielle bestemmelsen i straffeloven, foreslår departementet at dyrevelferdsloven gir dyr strafferettslig vern mot vold og andre typer overgrep. Dette er handlinger som antas å falle inn under den generelle bestemmelse i forslaget § 3, som tilsvarer dagens § 2. Men for å utelukke tvil om handlingenes straffverdighet anses det nødvendig med en klar forbudshjemmel.⁸⁴

3.3.2.1 Forbud mot å utøve vold mot dyr

Gjeldende lov §§ 8 og 11 forbyr ulike handlinger som innebærer eller har karakter av vold mot dyr. Disse handlingene er kasuistisk oppregnet i paragrafene.

Departementet legger til grunn at vold mot dyr er og forkastelige og klanderverdige handlinger.⁸⁵ Det foreslås derfor en bestemmelse som forbyr vold mot dyr.

⁸³ ibid s.21

⁸⁴ ibid s.32

⁸⁵ ibid s.32

3.3.2.2 Forbud mot å hensette dyr i hjelpeløs tilstand

Det er foreslått et eksplisitt forbud mot å hensette dyr i hjelpeløs tilstand. Bakgrunnen for forslaget er alle de tilfeller som er registrert der dyreeiere avslutter dyreholdet, og overlater familie- og hobbydyr til seg selv i naturen.⁸⁶ Dette skjer gjerne ved ferietider, da er mange plutselig ”allergiske”.

Det har også vært tilfeller der dyrevernavtivistene har frigjort dyr fra dyrehold og overlatt dem til seg selv. Disse dyrene har liten sjanse for å klare seg alene i naturen. Slike tilfeller vil kunne rammes av bestemmelsen, i tillegg vil den kunne anvendes der dyr etterlates i bilen i sommervarmen. Det har vært flere graverende eksempler på dette.

Det må også antas at bestemmelsen vil omfatte tilfeller der dyr blir påkjørt, og sjåføren stikker av uten å foreta seg noe.

3.3.2.3 Forbud mot å foreta utuktige handlinger med dyr

Det finnes ingen straffebestemmelser som retter seg spesielt mot seksuelt misbruk av dyr. Straffeloven inneholdt tidligere et forbud mot seksuell omgang med dyr i § 213 annet ledd. Denne ble opphevet i 1972. Hovedbegrunnelsen for opphevelsen var et ønske om å begrense bruken av straff og straffetruer til forhold der dette er nødvendig for å motvirke faktiske skadevirkninger.⁸⁷ Man antok at bestemmelsen ikke hadde noen allmennpreventiv betydning, og andre straffebestemmelser kunne komme til anvendelse, som for eksempel dagjeldende dyrevernlov § 1 eller straffelovens bestemmelser om skadeverk.

Spørsmålet om et nytt forbud mot seksuell omgang med dyr var oppe i forbindelse med endring av straffeloven i 2000. Dette ble forkastet. Departementet mente at et slikt forbud ikke hørte hjemme i straffeloven, og viste til begrunnelsen for opphevelsen av det tidligere straffebudet.⁸⁸ Det ble lagt til grunn at slike handlinger fortsatt var uønsket fra samfunnets

⁸⁶ *ibid* s.32

⁸⁷ Ot.prp.nr.5 (1971-1972) s.5

⁸⁸ Ot.prp.nr.28 (1999-2000) pkt. 13.2

side, men at dette i dag var uønsket av hensyn til dyrene. Et slikt forbud hørte derfor etter departementets mening hjemme i dyrevernsloven.

Det er derfor foreslått et forbud mot seksuell omgang med dyr i den nye dyrevelferdsloven. Det er ut fra hensynet til dyr og dyrs velferd (mentalt og fysisk) ønskelig å straffesanksjonere seksuell omgang mellom dyr og mennesker, og annen utuktig bruk av dyret. Men også ut fra hensynet til respekt for dyr er dette viktig. En aksept av utuktig bruk av dyr vil innebære en svekkelse av respekten for dyr, noe som igjen kan føre til at flere dyr utsettes for større lidelser.⁸⁹

3.3.3 Vedtakshjemmel om fremtidig hold av eller annen bruk av dyr, tillegges Mattilsynet

Dyreiere som grovt eller gjentatte ganger har brutt loven, kan fratras retten til å holde dyr. I dag tilligger dette domstolen å avgjøre. Det foreslås at hjemmel til å treffe vedtak om fremtidig hold eller annen aktivitet med dyr tillegges tilsynsmyndigheten.⁹⁰ For å få fram at man må behandle dyr i samsvar med loven for å utøve aktiviteten, har man i forslaget gått bort fra terminologien ”tap av rett”. Når man mishandler eller vanrøker dyr, har en ingen rett til å holde dyr. Det blir dermed klarere at det er en forutsetning for hold og annen aktivitet med dyr, at dette skjer innen lovens rammer.

Når kompetansen legges til Mattilsynet vil dette bidra til at man på et tidligere tidspunkt enn i dag, kan få stanset aktivitet som medfører store lidelser for dyr.⁹¹ Mattilsynet kan i dag stanse etablert aktivitet, men ikke hindre at slike personer får nye dyr samme dag. I så fall må det et nytt vedtak til.

Ressursmangel hos politi- og påtalemyndighet fører i dag til at man i liten grad reiser sak etter dyrevernsloven § 32 og får hindret påregnelige dyrelidelser. Mange av saken kommer

⁸⁹ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov s.32

⁹⁰ ibid s.56

⁹¹ibid s.56

aldri for retten. Dessuten vil en behandling i rettsapparatet ta sin tid, slik at det kan gå lang tid før endelig dom foreligger. Dyrevernemdene og Mattilsynet har også kvidd seg for en lang og vanskelig prosess i rettsapparatet. At kompetansen tillegges Mattilsynet vil gjøre det enklere og raskere å hindre fremtidige aktiviteter som setter dyr i fare. Det legges således opp til et mer effektivt vern for at dyr utsettes for lidelser.

At kompetansen til å treffe slike avgjørelser tillegges tilsynsmyndigheten kan bidra til at flere slike vedtak fattes, og dette vil innebære et sterkere vern for dyrene. Bestemmelsen vil også kunne virke forebyggende, da den kan hindre at aktiviteter som innebærer lidelse for dyrene startes opp.⁹²

Det har vært flere eksempler på at den som har mistet retten til å ha med dyr å gjøre, har fortsatt med dyrehold, under henvisning til at det er et familiemedlem eller en venn som eier dyrene. Det er derfor foreslått at vedtak om forbud mot å ha med dyr å gjøre også kan rettes mot nærstående.

3.3.3.1 Dataregister

Generelt er det foreslått at det opprettes dataregistre for å sikre oppfyllelse og gjennomføring av dyrevelferdsloven. Relevant her er adgangen til å opprette et register over de personer som har mistet retten til å ha med dyr å gjøre.⁹³ Nåværende lov har vært kritisert fra dyrevernhold fordi den ikke har et register over disse. En person som er fratatt retten til å ha med dyr å gjøre, kan i dag arbeide med eller eie dyr. Forslaget om et sådant register vil derfor være et egnet virkemiddel for å kontrollere om påbudet etterleves, uavhengig hvor i landet disse bosetter seg.⁹⁴ Faren for at disse får seg dyr eller arbeid med dyr vil minskes. Dyrene vil dermed få et bedre vern mot personer som er uskikket til å ha med dyr å gjøre.

⁹² ibid s.56

⁹³ ibid s.61

⁹⁴ ibid s.61

3.3.4 Forbud mot avliving som underholdning

I høringsforslaget er det, som nevnt ovenfor, foreslått et forbud mot avliving av dyr for underholdnings- eller konkurransens skyld, uavhengig om dyret ved avlivingen medfører lidelse eller ikke. Slik avliving vil ofte virke støtende, og vil ikke bidra til å fremme respekten for dyr. Departementet understreker at dette ikke er ment å gi opphav til en diskusjon om dyrs rett til liv, dyr kan lovlig avlives selv om dette ikke er nødvendig av dyrevelferdsmessige grunner.⁹⁵

Bestemmelsen omfatter kun de tilfeller der avlivingen er underholdningen. Der avlivingen ikke er hovedformålet faller utenfor bestemmelsen.⁹⁶ Som eksempel vil fisk som avlives i en fiskekonkurranse ikke rammes av forbudet.

3.3.5 Rett på kompetente dyreholdere m.m.

Mange brudd på dyrevernloven henger sammen med uvitenhet og kompetansemangel hos dyreholder. Men gjeldende dyrevernlov inneholder ingen bestemmelse som stiller krav til kompetanse hos dyreholder, men vil normalt være en forutsetning for etterlevelse av de gjeldende materielle bestemmelsene.

Kompetente dyreeiere vil gi bedre dyrevelferd. Det er derfor foreslått en bestemmelse om krav til kompetanse, som blant annet innebærer at dyreholdere har tilstrekkelig med kunnskap og ferdighet, for at hensynet til dyrenes velferd blir ivaretatt.⁹⁷

En heving av kompetansen vil minske faren for vanstell som følge av uvitenhet. Et krav om kompetanse vil også kunne gi dyrevelferden et betydelig løft.⁹⁸

⁹⁵ ibid s.28

⁹⁶ ibid s.28

⁹⁷ ibid s.10

⁹⁸ ibid s.23

3.3.6 Presisering av rett på beskyttelse mot rovviltfare

Rovviltangrep på beitedyr anses som et stort velferdsproblem, og det er omstridt i hvilken grad dyreeier plikter å treffe forebyggende tiltak mot rovviltangrep. I høringsforslaget presiseres det derfor at dyrene har rett på beskyttelse mot rovviltfare. Det er påregnelig med et visst skade- og tapsomfang på beite, men i en del områder overstiger dette det som er dyrevernmessig forsvarlig. Problemet er de store lidelser som følger av rovdyrangrep. Departementet mener derfor at det ikke bør foregå fri utmarksbeiting i de områder det er viktig at rovdyr får vern. Selv ressurskrevende driftstilpasninger må derfor iverksettes.⁹⁹ Dyreholder har ansvaret for velferden til sine egne dyr. Ettersom dette har vært omstridt presiserer dyrevelferdsloven dyr som holdes et vern mot rovvilt og farer.¹⁰⁰

4 Straffeloven

Dyr er ikke omfattet av de materielle bestemmelsene i straffeloven, annet enn den indirekte beskyttelse gjennom reglene om skadeverk på annen manns eiendom og forbudet mot utbredelse av dyrepornografi.

4.1 Skadeverk på annen manns eiendom

Drap og mishandling av dyr som tilhører andre blir betraktet som skadeverk på privat eiendom. Utuktig bruk av andres dyr kan også rammes av bestemmelsene om skadeverk.

⁹⁹ ibid s.42

¹⁰⁰ ibid s.42

Reglene om skadeverk på annen manns eiendom finner vi i straffeloven §§ 291 og 292. Det skilles mellom alminnelig skadeverk og grovt skadeverk.

4.1.1 Definisjon av skadeverk

Definisjonen av skadeverk finnes i § 291. Skadeverk er rettsstridig krenkelse av gjenstand som helt eller delvis tilhører en annen.

”Gjenstand” omfatter eiendom og løsøre. Også dyr er gjenstand i bestemmelsens forstand. Det er ikke noe krav om at gjenstanden har økonomisk verdi. Men dersom den voldte skaden er liten, straffes handlingen som forseelse etter § 391. Loven oppstiller ingen fast verdigrense, og det kan tas hensyn til affeksjonsverdien. Dersom en person tar livet av en eldre dames elskede, halvblinde hund, er det ingen grunn til at handlingen ikke kan bedømmes som forbrytelse etter § 291, og ikke bare som forseelse etter § 391.¹⁰¹

Rettsstridighetskravet innebærer at det ikke må foreligge nødverge, nødrett, eller samtykke som utelukker straffbarhet.

4.1.1.1 Gjenstanden må være underlagt eiendomsrett

Gjenstanden må tilhøre en annen, og således ikke være eierløs.

Den som for eksempel dreper vilt eller fisk på annen manns eiendom, kan ikke straffes for skadeverk, men etter § 407, for krenkelse av en annens rett ved å jakte på eierløse dyr.¹⁰²

4.1.1.2 Den straffbare handling

Den straffbare handling er beskrevet i flere alternativer; ødelegge, skade, gjøre ubrukelig eller forspille en gjenstand.

¹⁰¹ Andenæs 1996, s.189

¹⁰² I.c.

”Ødelegger” vil si at gjenstanden blir utsatt for en fysisk innvirkning som gjør den ubrukelig¹⁰³. En gjenstand blir for eksempel brent opp. Dette alternativet kan være aktuelt der for eksempel en hund blir slått i hjel eller ved brannstiftelse på husdyrrom.

”Skader” omfatter mindre voldsomme inngrep som fører til at tingen får en nedsatt verdi.¹⁰⁴ Mishandling av naboens katt kan være et eksempel her. Skadealternativet er aktuelt ved seksuell misbruk av og utuktig omgang med andres dyr.

”Forspiller”. Dette alternativ rammer for eksempel en som slipper løs et dyr slik at det går tapt. Aktivister som frigjør dyr fra dyrehold og slipper dem løs i naturen, kan straffes etter dette alternativ. Selv om det i ny dyrevelferdslov skulle bli lovfestet et forbud mot å hensette dyr i hjelpeløs tilstand, vil alternativet fortsatt ha betydning ettersom bestemmelsen beskytter dyret ut i fra eierinteressen.

4.1.1.3 Skyldkravet

Skyldgraden er forsett, jfr straffeloven § 40. Gjerningsmannen må være klar over at gjenstanden tilhører en annen, og virkningen av handlingen. Tar han for eksempel livet av naboens katt i den tro det er en eierløs katt, kan han ikke straffes etter bestemmelsen.¹⁰⁵

4.1.2 Straff

For vanlig skadeverk er straffen bøter eller fengsel inntil 1 år, jfr § 291 annet ledd. Medvirkning straffes på samme måte.

¹⁰³ Andenæs 1996, s.190

¹⁰⁴ ibid s.190

¹⁰⁵ ibid s.193

Grovt skadeverk straffes med bøter eller fengsel inntil 6 år, jfr § 292 første ledd. Også her er medvirkning straffbart.

Bestemmelsen nevner i annet ledd en del momenter det skal legges vekt på ved avgjørelsen av om skadeverket er grovt. Det som er av interesse her er om skaden har vært betydelig. Det er en totalvurdering av handlingens grovhet som blir det avgjørende.

Bagatellmessig skadeverk straffes som nevnt ovenfor som forseelse etter § 391. Slikt skadeverk straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder. Det avgjørende er om ”den voldte skaden er liten”. Det skal tas hensyn til den økonomiske skade, men også de øvrige omstendigheter ved skadeverket.¹⁰⁶

§ 391 tredje ledd har en bestemmelse om uaktsomt skadeverk. Handlingen betraktes som forseelse. Men det er bare uaktsomt skadeverk etter § 292 som rammes, det vil si grovt skadeverk. Straffen for uaktsomt skadeverk er bøter eller fengsel inntil 3 måneder, men inntil 6 måneder dersom uaktsomheten er grov.

4.1.2.1 Rettspraksis

I Rt. 1961 s.218 ble 3 gutter dømt etter straffeloven § 291 for å ha skadet en hund i hodet med økseslag, med den følge at hunden ble så sterkt skadet at den måtte avlives, og etter dyrevernloven av 1935 § 1, for å ha utsatt dyret for unødige lidelser. Høyesterett bemerket at det dreide seg om graverende hærverk og dyremishandling.

I Rt.1975 s.314 ble en gårdbruker dømt for å ha tatt livet av naboens katt.

I Rt. 1988 s.928 ble tiltalte dømt for overtredelse av straffeloven § 291. Han hadde skutt tamrein som beitet på hans jorder.

¹⁰⁶ ibid s.194

4.2 Forbud mot dyrepornografi

Straffeloven inneholder i § 204 et forbud mot omsetning av dyreporno. Med pornografi menes kjønnslige skildringer som virker støtende eller på annen måte er egnet til å virke menneskelig nedverdiggende eller forrående, herunder kjønnslige skildringer hvor det gjøres bruk av dyr.

I motsetning til et forbud mot seksuell omgang med dyr, fant departementet det riktig at et forbud mot dyrepornografi hører hjemme i straffeloven. Dette er trolig for å beskytte ”publikum” mot dyrepornografi.

5 Viltloven

5.1 Innledning

De viltlevende dyrene beskyttes av viltloven. I motsetning til dyrevernloven gjelder det her et fredningsprinsipp, det vil si at viltet ikke kan avlives med mindre dette følger av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven.

Viltets leveområder er av betydning for deres helse, det er derfor et viktig formål etter loven at dette forvaltes på en god måte, slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares, jfr lovens § 1. Viltets helse vil også være beskyttet gjennom dyrevernloven.¹⁰⁷

5.1.1 Lovens virkeområde

Alle viltlevende landpattedyr og fugler, amfibier og krypdyr er omfattet av loven, jfr viltloven § 2.

¹⁰⁷ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.131

5.2 Viltlovens straffebestemmelse

Overtredelser av loven er straffebelagt. Straffebudet er nedfelt i § 56, og setter straff for den som overtrer regler gitt i eller i medhold av loven.

Strafferammen er bøter eller fengsel inntil 1 år, men dersom forholdet rammes av et strengere straffebud er det dette som skal benyttes.

Under særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 2 år benyttes. Skjerpene momenter vil være om det har foregått en organisert og/eller systematisk jakt eller fangst av arter som er totalfredet, i hvilken grad arten er truet, og om det foreligger økonomiske motiv hos lovbrøteren.¹⁰⁸ Oppregningen i forarbeidene er imidlertid ikke uttømmende, jfr Rt.2002 s.258 og Rt 2005 s.76.

Videre vil det virke skjerpene om jakten eller fangsten er foregått på en særlig grov måte, om metoden som er brukt har et stort og uoversiktlig skadepotensiale, jfr. Rt.2002 s.258.

I Rt.2002 s.258 hadde en 62 år gammel mann lagt ut forgiftet åte i naturen, med det formål å avlive ulv. I skjerpene retning ble det lagt vekt på at ulven er totalfredet som en direkte truet art. Fangstmetoden fikk også betydning ved vurderingen av om lovovertrædelsen hadde skjedd under særlig skjerpene omstendigheter. Høyesterett fant at denne var en særlig farlig og skadelig metode. Ikke bare ville giften påføre viltet store lidelser og en langsom død, men den ville virke helt tilfeldig, og også ramme andre arter enn den var beregnet på. Han ble idømt 30 dager fengsel samt en bot på 13000 kroner.

Bestemmelsen rammer både de forsettlige og uaktsomme overtredelser. Aktsomhetskravet er drøftet i Rt.2004 s.1854 som gjaldt felling av bjørn i grisebinge. Høyesterett formulerte i avsnitt 24 spørsmålet om tiltalte kunne ”bebreides” for å ha trodd at grisene var under

¹⁰⁸ Ot.prp.nr.54 (1992-1993) s.28

direkte angrep. Og i avsnitt 25 presiseres den forsvarlige handlemåte til det som den tiltalte hadde hatt rimelig foranledning til å tro.

Overtredelse av loven er forseelse. Ettersom forsøk på forseelse ikke er straffbart, jfr. Straffeloven § 49, er det uttrykkelig bestemt at forsøk straffes som fullbyrdet forseelse. Medvirkning er også straffbart etter bestemmelsen, jfr § 56 andre ledd.

Allmennpreventive hensyn veier tungt i saker der det er spørsmål om ulovlig felling av vilt, jfr Rt.2002 s.258 og Rt.2005 s.76. Ettersom oppdagelsesrisikoen gjennomgående er liten i denne typen saker, har Høyesterett lagt til grunn at den avskrekkende virkning må søkes oppnådd med streng straffereaksjon. Videre legger rettspraksis til grunn at straffereaksjonen vil få stor betydning i miljøer der det er motstand mot rovdyrpolitikken. Tross uenighet plikter man å bøye seg for myndighetenes vedtak. I Rt.2002 s.258 uttaler Høyesterett at den ikke kan legge vekt på at rovdyrforvaltningen er kontroversiell eller at det synes å være mange motstandere av totalfredningen av ulv. Dette gir tvert i mot en grunn til gjennom en streng og konsekvent straffeforfølgning å formidle det vernehensyn som ligger til grunn for ulveforvaltningen. Også i Rt.2005 s.76 legges det samme syn til grunn. Her uttaler retten at straffereaksjonen får stor betydning fordi gjerningsmennene vil mene at de har aktverdige grunner for fellingen og at dette synet gjerne har støtte i lokalbefolkningen. De domfeltes frustrasjon over rovdyret var altså ikke noe formildende moment.

5.3 Fredningsprinsippet

Fredningsprinsippet er nedfelt i § 3 som bestemmer at alt vilt, herunder dets egg, reir og bo er fredet, med mindre annet følger av lov eller vedtak med hjemmel i lov. Rotter og mus er imidlertid ikke fredet.

Viltlovens kapittel 4 gir hjemler til unntak fra dette prinsippet. Etter § 9 kan det fastsettes hvilke arter som er jaktbare og innen hvilke tidsrammer jakten kan foregå på.

§§ 11-15 gir hjemler til felling av vilt til forsvar av person, bufe og tamrein, vilt som gjør skade eller når andre interesser tilsier det.

Kun de arter det er fastsatt jakttid for, kan felles, og felling av fredet vilt er straffbart etter viltloven § 56.

Fredningsprinsippet innebærer at det må dokumenteres at den enkelte art tåler beskatning, og at det også av andre grunner er forsvarlig med jakt.¹⁰⁹ Avgjørelsen vil måtte bygge på en rekke hensyn. Et prinsipp som er av betydning for human jakt er yngletidsfredningen. Det bør bare unntaksvis være tale om å tillate jakt i yngletid, dette for å unngå at vilt blir felt når avkomme ikke klarer seg alene.¹¹⁰

Paragrafens annet ledd setter forbud mot å fange, jage, drepe eller skade fredet vilt. Bestemmelsen presiserer det vern fredningsprinsippet etablerer for fredet vilt.¹¹¹

I § 3 tredje ledd er det bestemt at det ved enhver virksomhet skal tas hensyn til viltet og dets egg, reir og bo, slik at det ikke påføres unødig lidelse og skade. Bestemmelsen gjelder alt vilt etter loven, også de arter som er jaktbare.

Bestemmelsen uttrykker en generell aktsomhetsnorm om hvordan en skal forholde seg overfor viltet.¹¹² Hva som er unødig lidelse vil variere og må avgjøres i det enkelte tilfelle.

¹⁰⁹ Ot.prp.nr.9 (1980-1981) s.47

¹¹⁰ ibid s.39

¹¹¹ ibid s.47

¹¹² ibid s.47

5.4 Felling av vilt til forsvar av person eller bufe og tamrein

Adgangen til felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein, er av stor betydning for det reelle innholdet i vernet til fredet rovvilt.¹¹³ Fredet rovvilt som gjør skade kan felles på to grunnlag. For det første kan dette skje ved søknad om fellingstillatelse etter § 12. I tillegg åpner villloven § 11, som ofte kalles nødvergebestemmelsen, for felling av rovvilt dersom dette skjer til forsvar mot skade på person eller husdyr.

5.4.1 Felling av vilt til forsvar av person

Vilt kan felles uten hensyn til fredning dersom dette anses påkrevet for å fjerne en aktuell og betydelig fare for skade på person, jfr § 11.

Det er således flere kumulative vilkår som må være oppfylt for at felling skal anses rettmessig, og disse er objektive.

5.4.1.1 "Aktuell og betydelig fare"

Det er ikke nødvendig at det foreligger en faktisk angrepssituasjon, det er tilstrekkelig at det foreligger en aktuell og betydelig fare for angrep. Det må, som lagt til grunn i rettspraksis, ut fra omstendighetene være realistisk at det umiddelbart vil komme et angrep, jfr Rt.2005 s.631. Dette må avgjøres i hvert enkelt tilfelle.

I denne dommen hadde to menn skutt en bjørn i en saueinnhegning på 204 meters hold, spørsmålet for Høyesterett var om vilkårene for felling i § 11 var oppfylt. Bjørnen var på vei mot mennene i relativt stor fart, og det ble avfyrt to bomskudd da bjørnen var i en avstand på henholdsvis 91 og 83 meter fra de tiltalte. Bjørnen korrigerer deretter kursen noe bort, og en av de tiltalte skjøt deretter bjørnen på en avstand på 104 meter. Høyesterett fant at det på dette tidspunktet var uklart hva bjørnen ville gjøre, og at den ikke var så nær at

¹¹³ Ot.prp.nr.37 (1999-2000) s.12

den representerte noen aktuell fare for skade på person. Det første vilkåret etter bestemmelsen var således ikke oppfylt.

5.4.1.2 "Anses påkrevet"

Videre er det et vilkår at felling anses påkrevet for å fjerne den aktuelle og betydelige fare for skade på person.

At felling "anses påkrevet" innebærer at det ikke må foreligge andre og mindre vidtgående handlingsalternativer enn felling som kan benyttes. Andre handlingsalternativer må med andre ord fremstå som uaktuelle eller uhensiktsmessige, jfr Rt.2004 s.1854. Andre alternativer vil for eksempel være skremmeskudd, eller tilbaketrekning. Felling er altså ulovlig dersom man ikke først har forsøkt mindre inngripende alternativer.

I Rt.2005 s.631, hvor bjørnen ble skutt fra 104 meters hold, la retten til grunn at det forelå andre handlingsalternativ enn felling. Det andre vilkåret var dermed heller ikke oppfylt. Høyesterett påpekte at de tiltalte hadde god tid til å avfyre et skremmeskudd, og at en tilbaketrekning også kunne tenkes. Hva som ville være utfallet av dette er hypotetisk, men det kunne likevel ikke i noe tilfelle godtas at de tiltalte var i en situasjon der det var nødvendig å felle bjørnen uten å ha prøvd slike alternativer.

5.4.2 Felling av vilt til forsvar av bufe og tamrein

Her står hensynet til rovviltets rett til liv mot hensynet til utmarksbeite og husdyrs vern mot de store lidelser rovviltangrep medfører.

Rovdyrpolitikken balanserer mellom to formål, man skal ha levedyktige rovviltbestander samtidig som man søker å begrense skadene mest mulig for å ivareta næringsinteresser og dyrevernhensyn. Rovdyrpolitikken har imidlertid konsentrert seg om konfliktdempende tiltak, heller enn tiltak som faktisk beskytter beitedyr og således også ivaretar næringsinteressen. Skadeomfanget på beitedyr er fremdeles høyt og stigende. I denne

sammenheng vises det til Innstillingen¹¹⁴ fra næringskomiteen om dyrehold og dyrevelferd side 11 hvor komiteen sier seg enig i at sauene står overfor store utfordringer, spesielt med de store tap av sau på beite.

Det har vært uklart hva som ligger nærmere i begrepet bufe. I alle fall er det naturlig å regne med sau, geit, storfe, hest.¹¹⁵ I hønsehauk-dommen¹¹⁶ ble en småbruker som skjøt og drepte en hønsehauk som hadde angrepet en av hønene hans, frifunnet med hjemmel i viltloven § 11. Spørsmålet for Høyesterett var om høner omfattes av begrepet ”bufe”, som konkluderte med at det ikke kunne regnes som bufe, og at dette måtte legges til grunn ved tolkningen av viltloven § 11. Etter Høyesteretts mening kunne det imidlertid ikke følge av dette at andre husdyr enn bufe, som for eksempel høner, skal stå forsvarsløs mot angrep på dyrene fra viltet. Retten fant at det var grunnlag for en viss utvidet, eller analogisk anvendelse av regelen i § 11. Forarbeidene sa ingenting om betegnelsen bufe eller noe om hvorfor nødvergeregelen var knyttet til denne, men ga støtte til antagelsen om at det ikke var meningen å begrense forsvarsregelen til bare å gjelde angrep på husdyr som kan betegnes som bufe. Spørsmålet var derfor hvilken lovforståelse som tilsies av mer reelle hensyn knyttet til viltforvaltningen og vernet av husdyrene. Førstvoterende påpeker at en lovtolkning som tillater felling av vilt også ved angrep på andre husdyr enn bufe, må anses å tilfredsstille Norges forpliktelser etter Bernkonvensjonen. Konvensjonens artikkel 9 gjør unntak fra vernereglene for å avverge alvorlig skade på blant annet ”husdyr”. Høyesterett sa seg enig i herredsrettens uttalelser om at prinsippet bak bestemmelsen er at en husdyreier ikke skal måtte behøve å sitte passivt og se på at dyrene blir angrepet av rovvilt. Reelle hensyn tilsa altså at § 11 kan anvendes analogisk ved angrep på høner og fjærkre. Etter Rt.2004 s.1854 kan viltloven § 11 også anvendes til beskyttelse av gris.

¹¹⁴ Innst.S.nr.226 (2002-2003)

¹¹⁵ Ot.prp.nr.37 (1999-2000) s.8

¹¹⁶ Rt.1997 s.1341

5.4.2.1 Fellingstillatelse for å hindre at rovvilt gjør skade

Etter § 12 kan det, uten hensyn til de regler som ellers gjelder, iverksettes felling eller gis tillatelse til felling av et bestemt antall individer av bjørn, ulv, jerv og gaupe for å forhindre skade på bufe eller tamrein. Uttrykket ”for å forhindre skade” innebærer at fellingstillatelse kan gis før det er oppstått skade.¹¹⁷ I praksis kreves nok omfattende skadegjøring i et område før tillatelse gis, ettersom det er begrenset med antallet slike som kan gis, og da med tanke på skader senere i beitesesongen.

5.4.2.2 Felling under direkte angrep på bufe og tamrein

Når det er påkrevet kan vilt felles uten hensyn til freding dersom dette er under direkte angrep på bufe og tamrein, jfr § 11 annet ledd. Dette kan gjøres av eier eller den som opptrer på vegne av denne.

5.4.2.2.1 Felling anses påkrevet

Vilkåret påkrevet med felling innebærer, som nevnt ovenfor, at andre handlingsalternativer må fremstå som uaktuelle eller uhensiktsmessige. I Rt.2004 s.1854 la retten til grunn at for det tilfellet at bjørnen måtte antas å kunne komme tilbake senere samme natt, ikke kunne være en relevant unnskyldning for ikke å skremme den bort. Angrepet er avsluttet når bjørnen er skremt bort, fare for et fremtidig angrep gir ikke grunnlag for nødverge.

I Rt.1997 s.1341 hadde en småbruker skutt og drept en hønsehauk som hadde angrepet en av hans høner i hønsegården. Hønsehauken satt med en av hønene i klørne under seg og hakket på den med nebbet. Det ble anført at avlivingen ikke var lovlig ettersom angrepet kunne vært avverget på annen måte. Høyesterett sluttet seg til herredsretten som

¹¹⁷ Ot.prp.nr.37 (1999-2000) s.66

konkluderte med at i en slik komplisert og akutt situasjon måtte det aksepteres at tiltalte fant det nødvendig å skyte fuglen med det samme. Tiltalte måtte gis en viss margin for vurdering av hva som var nødvendig før straffbarhet blir følgen. Rimelig tvil om hvorvidt vilkårene er oppfylt skal komme tiltalte til gode.

5.4.2.2.2 "Under direkte angrep"

Fredet rovvilt kan felles under direkte angrep på bufe og tamrein.

Bestemmelsen ble endret ved lovendring i 1993 for å komme i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser etter Bernkonvensjonen. Endringen innebar en innskrenkning i adgangen til å felle vilt i nødverge.

Etter ordlyden i bestemmelsen kan felling bare skje mens rovviltet jager eller angriper. Felling kan altså bare skje der rovviltet er i ferd med å angripe eller angriper bufeet eller tamreinen.¹¹⁸ Det er således uten betydning hva eieren, eller den som opptrer på hans vegne, subjektivt oppfatter om viltet kommer til å angripe.¹¹⁹ Høyesterett har lagt til grunn at det siste ikke henspiller seg på gjerningsmannens subjektive forhold, men at setningen er en konsekvens av lovendringen som innebar at fare for fremtidig angrep ikke lenger omfattes av bestemmelsen, jfr Rt.2004 s.1854. Når det gjelder de subjektive vilkår vises det til straffebudet § 56, som ikke bare gjelder forsettlige overtredelser men også uaktsomme. I samme dom uttales det at nødvergeretten må begrenses til de tilfeller der et angrep er umiddelbart forestående.

I Rt.2004 s.1854 opphevet Høyesterett lagmannsrettens frifinnende dom av en 42-årig mann som hadde skutt bjørn som var i hans grisebinge. Lagmannsretten hadde lagt en for vid forståelse av nødvergebestemmelsen til grunn, da den hadde frifunnet tiltalte for å ha skutt bjørnen, som uten tegn til å angripe grisene, stod stille ved foringskassen.

¹¹⁸ Ot.prp.nr.54 (1992-1993) s.24

¹¹⁹ i.c.

5.5 Human jakt

Jakt og fangst skal utøves på en slik måte at viltet ikke utsettes for unødige lidelser, jfr viltloven § 19.

Også fare for at dyret utsettes for lidelser rammes av bestemmelsen, jfr Rt.2003 s.104.

Tiltalte hadde lagt ut gaupefeller, uten å føre forsvarlig og foreskrevet tilsyn med fellen.

Vilt var ikke fanget i fellen, og tiltalte hevdet forgjeves at han måtte frifinnes ettersom vilt derfor ikke ble utsatt for unødig lidelse. Høyesterett sa seg imidlertid enig i lagmannsretten som hadde kommet til at straffebudet også rammer den som driver jakt og fangst på en slik måte at det oppstår fare for unødige lidelser. Retten fant støtte for dette synspunkt i lovens forarbeider, samt tidligere lover og andre lover om dyrevern. Likehets- og harmoniseringshensyn talte for at bestemmelsen også omfattet dette. Videre ville et lovkrav om at viltet måtte vært påført unødige lidelser medføre at uforsvarlig fangst og jakt, som for eksempel skudd mot vilt i bevegelse fra langt hold og med stor fare for skadeskyting, ikke ville bli rammet av bestemmelsen.

Paragraf 19 er derfor overtrådt der jakten eller fangsten er foregått på en hensynsløs måte, selv om viltet på grunn av tilfeldigheter ikke blir skadet. Straffverdigheten av adferden vil uansett være den samme.

At også fare for unødig lidelse rammes innebærer en forenkling i håndhevelsen av bestemmelsen, da det ikke er nødvendig å påvise at viltet faktisk er blitt påført lidelse.

Hva som ligger i begrepet unødig lidelse må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

Avliving ved bruk av giftåte og kjemikalier vil påføre dyret unødige lidelser, og er således også forbudt etter viltloven § 25. I § 20 er det også gitt regler om bruk av våpen under jakt, ettersom uegnede våpen kan påføre viltet fare for lidelse. Det er videre begrenset adgang til bruk av fangstfeller.

Et annet hensyn som har betydning for human jakt er at man helst ikke skal felle vilt i yngletidsfredning. Dersom avkommet ikke kan klare seg godt uten morddyret har det oppstått fare for unødig lidelse.

I Rt.1989 s.973 la retten til grunn at jakten må ses som et hele; det å ettersøke og finne viltet etter at det er skutt mot det er en del av jakten. Forbudet mot bruk av kunstig lys i jaktøyemed gjelder derfor også ved felling av dyr som på forhånd er skadeskutt. Høyesterett uttaler at jegeren ikke skal skyte dersom han forstår eller bør forstå at han kommer til å påføre viltet unødig lidelse om han ikke kan bruke lys for å finne det.

6 Matloven

Matloven og tilhørende forskrifter beskytter dyrs helse, blant annet gjennom regler som skal forebygge, overvåke og bekjempe dyresykdommer. For eksempel regulerer loven salmonella, munn- og klovsyke, scrapie og infeksjøs lakse anemi. Matloven gir blant annet regler om flytting av dyr for å unngå spredning av smittsomme dyresykdommer. Videre pålegges det etter § 6 en varslingsplikt ved mistanke om smittsom dyresykdom som kan få omfattende samfunnsmessige konsekvenser.

Et formål med loven er å fremme god dyrehelse, jfr matloven § 1 annet ledd. Men i motsetning til dyrevernloven er ikke loven først og fremst til for dyrenes egen skyld.

Matloven inneholder den tidligere husdyrloven som omhandlet dyresykdommer og fiskesykdomsloven¹²⁰. Matloven hjemler derfor tiltak for smittebegrensing som ikke bare vil gjelde dyr holdt til matproduksjon, men også for dyr som holdes i annet øyemed og for viltlevende dyr. Det ville vært lite hensiktsmessig å ha de samme smittevernmessige forholdene regulert i en parallell lovgivning avhengig av om dyrene blir anvendt i matproduksjon eller ikke.¹²¹

¹²⁰ Lov av 8.juni 1962 nr.4 (husdyrloven), Lov nr.54 1997 (fiskesykdomsloven)

¹²¹ Ot.prp.nr.100 (2002-2003) s.38

6.1 § 19, Dyrehelse

Paragrafen regulerer særlige behov i forhold til dyrehelse som ikke dekkes av lovens generelle bestemmelser. Den retter seg mot enhver.

6.1.1 Aktsomhetskrav for å hindre spredning av smittsomme sykdommer

Paragraf 19 første ledd nedfeller en plikt for enhver til å utvise nødvendig aktsomhet, slik at det ikke oppstår fare for utvikling eller spredning av smittsomme dyresykdommer.

Kravet til aktsomhet må relateres til det ambisjons- og aktsomhetsnivå som er fastlagt i regelverk og forvaltningspraksis til enhver tid.¹²² Det må utvises særskilt aktsomhet ved kjente risikofaktorer, så som for eksempel slakting.¹²³

6.1.2 Forbud mot flytting av dyr m.v. ved mistanke om smittsom dyresykdom

Annet ledd fastsetter et forbud mot å omsette levende dyr, ta dyr inn i dyrehold, flytte eller sette dem ut når det er grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser. Forbudet gjelder selvfølgelig også der det er påvist at dyr er angrepet av smittsom dyresykdom.

Med grunn til mistanke om, gjelder et krav til aktsom god tro.¹²⁴ Når det gjelder flytting menes det enhver fysisk forflytning av levende dyr, unntatt driftsmessige disposisjoner innen samme smittehygieniske enhet.¹²⁵

¹²² Ot.prp.nr.100 (2002-2003) s.153

¹²³ i.c.

¹²⁴ i.c.

¹²⁵ i.c.

Når det gjelder smittsom dyresykdom som kan gi samfunnsmessige konsekvenser forstås som regel de sykdommer som er klassifisert som A- eller B-sykdommer etter forskrift gitt med hjemmel i § 19 tredje ledd bokstav a.

6.1.3 Hjemmel til å gi forskrifter for å forebygge, overvåke og bekjempe sykdom

Tredje ledd oppstiller ved hjemmel til å gi nærmere forskrifter for å forebygge, overvåke og bekjempe dyresykdommer og smittestoffer. Forskriftene kan foruten de smittsomme dyresykdommer slik disse er definert i loven, omhandle også andre sykdommer som skyldes andre forhold enn smitte, som for eksempel forgiftninger eller avlsrelaterte sykdommer.¹²⁶

Med forebygging menes tiltak som bidrar til det ikke oppstår smitte- eller sykdomsfare. Slike tiltak vil gjerne være krav om mulighet til å vaske og/eller desinfisere blant annet hender og støvler ved inngang og utgang til/fra husdyrrom, jfr forskrift om bekjempelse av dyresykdommer.¹²⁷

Overvåking vil si ulike tiltak for å få brakt klarhet i helse- eller sykdomsstatus innen det enkelte dyrehold, i hele landet eller innenfor bestemte geografiske områder (inspeksjon, prøvetaking).¹²⁸

Ved bekjempelse vil en forsøke å redusere utbredelse eller omfang av sykdom eller smittestoffer, ved for eksempel avliving og destruksjon av dyr, brakklegging av fiskeoppdrettslokaliteter, desinfisering av anlegg, driftsbygninger og utstyr med videre.¹²⁹ For å hindre at sykdom sprer seg vil det ofte være aktuelt å slakte ned hele besetninger. Ut fra de alvorlige konsekvenser det kan ha for de aktuelle dyrene og involverte personer, bør

¹²⁶ i.c.

¹²⁷ Forskrift-2002-06-27 nr.732

¹²⁸ Ot.prp.nr.100 (2002-2003) s.153

¹²⁹ i.c.

man ha dokumentasjon for at det faktisk foreligger smittsom dyresykdom, og at tiltaket er nødvendig og riktig. Det har hendt at hele besetninger har vært slaktet ned på svak mistanke, og at tilsynsmyndigheten i ettertid har konkludert med at man unødvendig har slaktet ned hele besetninger, (f.eks. nedslaktning av kontaktbesetninger til besetninger med påvist scrapie).

I tredje ledd bokstavene a-f er det opplistet en del eksempler på områder som det er aktuelt å regulere. For eksempel kan det etter bokstav a gis forskrifter om klassifisering og gruppering av sykdommer og smittestoffer. Slik forskrift er gitt, og sykdommene er kategorisert i A-, B-, C- (og D-)sykdommer ut fra alvorlighetsgrad.¹³⁰

Ved en slik klassifisering får man forutsigbarhet om hvilke tiltak en er forpliktet til å iverksette, uavhengig av de tiltak myndighetene har iverksatt i det konkrete tilfellet.¹³¹

A- og B-sykdommer fører til restriksjoner og ulike tiltak, mens C-sykdommer vanligvis ikke fører til tiltak. Eksempel på C-sykdom kan være munnkurv.

6.2 § 20, næringsmidler og dyrevelferd

Etter § 20 kan Kongen gi forskrifter for å hindre produksjon, bearbeiding, import eller omsetning av innsatsvarer eller næringsmidler fra dyr eller dyr som har vært behandlet på en dyrevernmessig uakseptabel måte.

Dyrevernloven regulerer i all hovedsak dyrevern, men gjelder ikke etter at dyret er dødt. Bruken av produkter fra dyr som har vært behandlet på en dyrevernmessig uakseptabel måte omfattes av matloven. Bestemmelsen er tenkt brukt kun for å ivareta forbrukerhensyn

¹³⁰ Forskrift-1965-03-9941

¹³¹ Ot.prp.nr.100 (2002-2003) s.153

eller internasjonale forpliktelser i forhold til dyrevelferd på områder som ikke omfattes av dyrevernavgivingningen.¹³²

Begrepet ”dyrevernavmessig uakseptabel” må ses i relasjon til den dyrevernavgivingning som til enhver tid er gjeldende. Men det er ikke slik at ethvert brudd på dyrevernavgivingning omfattes av begrepet.¹³³ Som eksempel på hva som kan være dyrevernavmessig uakseptabel behandling, nevner forarbeidene behandling i strid med EØS-avtalens krav til dyrevernav. Forslag til ny dyrevelferdslov inneholder bestemmelse som regulerer produkter fra dyr.¹³⁴

6.3 Straff

Overtredelser av loven eller bestemmelser gitt i medhold av den er straffebelagt, jfr § 28. Også overtredelser av vedtak gitt i medhold av loven er straffbart. Brudd på loven straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år, såfremt ikke forholdet rammes av en strengere straffebestemmelse.

Under særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil 2 år anvendes. Som særlig skjerpene omstendigheter regnes blant annet overtredelser som har medført omfattende smittespredning av alvorlig sykdom, eller der sannsynligheten for at omfattende skadevirkninger forelå, var stor.¹³⁵

Forsøk og medvirkning på overtredelser av loven er også straffbart.

Både forsettlig og uaktsom overtredelse rammes av straffebudet.

¹³² ibid s.155

¹³³ ibid s.155

¹³⁴ Høringsforslag til ny dyrevelferdslov s.35

¹³⁵ Ot.prp.nr.100 (2002-2003) s.164

7 SAMLET DRØFTELSE

7.1 Dyrs vern ved motstridende interesser

En viktig problemstilling er hvilket vern dyrs helse har når det veies mot motstridende interesser. For eksempel vil blant annet hensynet til økonomi, religion, tradisjon og kultur kunne innebære at man tillater at dyrs vern svekkes. Når det er motstrid vil menneskets interesser gjennomgående veie tyngre enn dyrs interesse i ikke å lide. Dette fremgår bl.a. av dyrevelferdsmeldingens beskrivelse av de faktiske forhold og mål og tiltak, relatert til dyr det er vanlig å holde i Norge, samt ut fra omtalen av villlevende dyr.¹³⁶

Fra praksis kan som eksempel nevnes helseproblemer grunnet avl innen fjørfeoppdrett. Avlen har lenge kun fokusert på økonomiske egenskaper så som rask vekst, fôrutnyttelse, antall og størrelsen på eggene.¹³⁷ Helse og dyrevelferd har bare vært vektlagt dersom dette har hatt økonomisk betydning. Dette har ført til at for eksempel slaktekyllinger har en så stor vekt at de får problemer med å gå. Rask vekst fører også til sirkulasjonsproblemer, som fører til væske i buken, og eventuelt hjertesvikt og død.¹³⁸ Den enorme appetitten og rask vekst fører til fysiske defekter for flertallet dersom de ikke slaktes i tide. For å unngå store helseproblemer knyttet til abnorm vekst, sulteføres dyrene.

Her ser man altså et eksempel på at økonomiske hensyn får betydning for hvilket vern dyr har når interessen står mot hverandre.

Vi tillater også at verpehøner holdes i små bur. Hønene har knapt nok plass til å bevege seg og dette innebærer store begrensninger i utfoldelsen av naturlig atferd¹³⁹, slik at de av den grunn lider. Av praktiske næringsmessige grunner er altså dette tillatt, og i forarbeidene til

¹³⁶ St.meld.nr.12 (2002-2003) Kap. 6 og 9

¹³⁷ *ibid* s.87

¹³⁸ *ibid* s.90

¹³⁹ *ibid* s.87

dyrevernavloven ble det uttalt at denne lidelsen ikke vil være unødig. Denne form for dyrehold har da også vært kraftig kritisert både i Norge og internasjonalt.

Også fiskeoppdrettnæringen har hatt omfattende sykdomsproblemer gjennom en årrekke, uten at tilsynsmyndigheten gjennom vedtak har trukket opp noen grense for hva som er akseptabelt.

Dyrevernavloven inneholder en del bestemmelser som skal verne dyrs helse, men det viser seg at omfattende sykdom og lidelse i praksis ikke får konsekvenser.

7.2 Svakt rettslig vern eller dårlig håndhevelse?

Dyrevernavloven har mange bestemmelser som skal verne dyrs helse, og synes å gi et prinsipielt sterkt rettslig vern. En svakhet ved reguleringen er imidlertid at en del aktuelle former for dyreplageri ikke er uttrykkelig forbudt, slik at man er avhengig av å bruke bestemmelsen i § 2. Dyrs interesser ble i 1974 styrket ved økt fokus på positiv velferd. Neste skritt bør være at man gir en del bestemmelser av mer absolutt karakter, slik at det reelt sett blir tale om en rett. I motsetning til dagens system, hvor man etter § 2 kan gi dyr rettslig vern ”når det passer oss”. For eksempel vil forslagene i ny dyrevelferdslov med forbud mot seksuell omgang med dyr, en generell bestemmelse mot vold og forbud mot å hensette dyr i hjelpeløs tilstand m.v. være mer absolutte bestemmelser sammenlignet med avveiningsbestemmelser.

Etterlevelsen av bestemmelsene i loven er for så vidt svak. For eksempel er det i juridisk teori hevdet at man etter dyrevernavloven § 2 bare kan påføre dyr lidelse dersom dette er nødvendig for at formålet skal oppfylles, men i praksis blir ikke bestemmelsen tolket slik. Som nevnt ovenfor er det tillatt å holde dyr i små bur, selv om det finnes andre praktiske og økonomisk gjennomførbare alternativer. Et annet eksempel fra avlsparagrafen, hvor ordlyden er streng, er avlen på hunderasen schæfer. Denne rasen har som følge av avl fått dårlige bakbensvinkler, som kan medføre lidelser, allikevel avles det i stor grad på denne rasen.

Som fremstillingen ovenfor har vist ligger det et stort problem også ved håndhevelsen av bestemmelsene, og på flere plan. Mange saker om dyremishandling blir ikke oppdaget eller fulgt opp av tilsynet, politiet henlegger mange saker, og dermed er det også mange saker som aldri kommer for retten. Videre blir man i retten møtt av en generell lav straffutmålingspraksis. En del vil vel også kvie seg for å anmelde lovbrøyttere, som f.eks. kan være et familiemedlem eller en nabo.

7.3 Matloven

I forhold til dyrevernloven tolkes matloven strengt og følges profesjonelt opp av tilsynet, noe som har sammenheng med at matloven i tillegg til dyrs helse også beskytter en rekke andre forhold, så som trygg mat og økonomi.

De smittsomme sykdommer som er av betydning for fellesskap og økonomi er sentralt her. Man bryr seg mindre med lidelser som bare rammer dyra og den enkelte røkter, så som for eksempel deformiteter på oppdrettsfisk.

Fellesskapet er viktigst etter loven. Dermed tas det ikke eller lite hensyn til de lidelser dyr utsettes for. Til illustrasjon nevnes vedtak om hold av alt fjørfe innendørs over et betydelig tidsrom på grunn av fare for smittsom dyresykdom (aviærviruset), jfr også forskrift om bekjempelse av aviær influensa hos fjørfe¹⁴⁰.

¹⁴⁰ Forskrift-2007-07-03-842

8 Litteraturliste

8.1 Lovgivning

8.1.1 Norske lover

- 1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr.10
- 1962 Lov om dyrehelse (husdyrloven) av 8.juni 1962 nr.4
- 1967 Lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker (forvaltningsloven) av 10.februar 1967
- 1974 Lov om dyrevern (dyrevernloven) av 23.desember 1974 nr.73
- 1981 Lov om viltet (viltloven) av 29.mai 1981 nr.38
- 1997 Lov om tiltak mot sykdom hos fisk og andre akvatiske dyr (fiskesykdomsloven) av 13.juni 1997 nr.54
- 2003 Lov om matproduksjon og mattrygghet m.v. (matloven) av 19.desember 2003 nr.124
- 2004 Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) av 17.juni 2005 nr.90

8.1.2 Utenlandske lover

TierSchG Tierschutzgesetz av 24/7 1972

8.1.3 EU-direktiver og forordninger

Rdir 93/119/EF Rådskolektiv 93/119/EF om vern av dyr på tidspunktet for slakting eller avliving.

8.1.4 Traktater

Bern-konvensjonen. Bern-konvensjonen vedrørende vern av ville europeiske planter og dyr. Bern, 19.september 1979.

ILO-konvensjon nr.169. ILO-konvensjon om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater, nr.169. 1989

Protocol on animal welfare. Protocol on animal welfare, tillegg til Amsterdam-traktaten (97/C 340/01) 1997, I kraft 1999.

8.1.5 Forskrifter

Forskrift 1965-03-9941, om fortegnelse av sykdommer som omfattes av matloven.

Forskrift 1995-08-28-755, om dyrevern i slakterier.

Forskrift 2002-27-06-732, om bekjempelse av dyresykdommer.

Forskrift 2004-02-13-425, om dyrevernemder

Forskrift 2007-07-03-842 om bekjempelse av aviær influensa hos fjørfe og andre fugler i fangenskap.

8.2 Forarbeider

8.2.1 Odelstingsproposisjoner

Ot.prp.nr.3 (1935) Om utferdigelse av lov om vern av dyr

Ot.prp.nr.5 (1971-1972) Om lov om endring i straffeloven

Ot.prp.nr.27 (1973-1974) Lov om dyrevern

Ot.prp.nr.9 (1980-1981) Lov om viltet

Ot.prp.nr.54 (1992-1993) Om lov om endringer i lov 29.mai 1981 nr.38 om viltet

Ot.prp.nr.7 (1994-1995) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern.

- Ot.prp.nr.78 (1994-1995) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern.
- Ot.prp.nr.28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd)
- Ot.prp.nr.37 (1999-2000) Om lov om endringer i lov 29.mai 1981 nr.38 om viltet
- Ot.prp.nr.68 (1999-2000) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern.
- Ot.prp.nr.36 (2001-2002) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern.
- Ot.prp.nr.100 (2002-2003) Om lov om matproduksjon og mattrygghet m.v. (matloven)

8.2.2 Innstillinger til Odelstinget

Innst.O.nr.3 (1974-1975) Om ny dyrevernlov

8.2.3 Stortingsdokumenter

St.meld.nr.12 (2002-2003) om dyrehold og dyrevelferd (dyrevelferdsmeldingen).

Innst.S.nr.226 (2002-2003) om dyrehold og dyrevelferd

8.2.4 Høringsnotat

Høringsutkast til ny dyrevelferdslov, 16.11.2007.

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/Horinger/Horingsdokumenter/2007/Horing---Ny-lov-om-dyrevelferd---alminne/-2/Utkast-til-ny-lov-om-dyrevelferd.html?id=490898>

8.3 Dommer

8.3.1 Norsk Retstidende

Rt.1961 s.218

Rt.1975 s.314

Rt.1975 s.1807

Rt.1979 s.1079 (Sinnssykes ankerett)

Rt.1980 s.1651

Rt.1982 s.745

Rt.1983 s.1373

Rt.1985 s.955

Rt.1988 s.928

Rt.1989 s.788

Rt.1989 s.973

Rt.1990 s.974

Rt.1991 s.2

Rt.1991 s.360

Rt.1992 s.615

Rt.1993 s.1380

Rt.1993 s.1397

Rt.1994 s.1272

Rt.1994 s.1274

Rt.1997 s.1341 (Hønehauk-dommen)

Rt.2002 s.258

Rt.2003 s.104

Rt.2003 s.1750

Rt.2004 s.1554

Rt.2005 s.76

Rt.2005 s.631

Rt.2006 s.957

Rt.2006 s.1105

Rt.2007 s.496

8.3.2 Rettens gang

RG.2001 s.377 Oslo byrett

8.4 Bøker

Andenæs, Johs. Formuesforbrytelsene. 6.utgave, universitetsforlaget 1996.

Frøslie, Arne. Dyrevernloven med kommentarer. 1.utgave, Otta 1997.

